

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

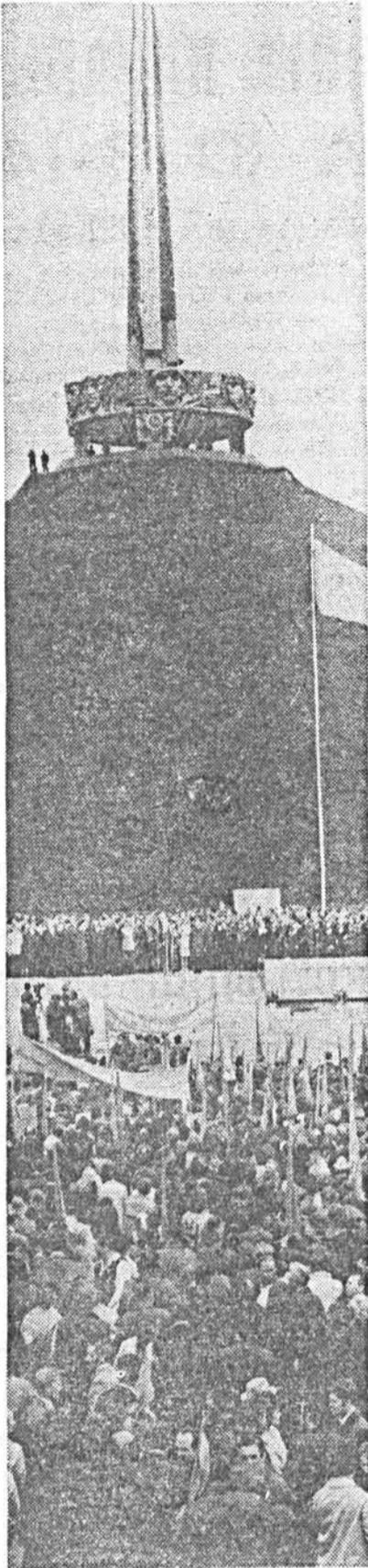
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 27 (2709)

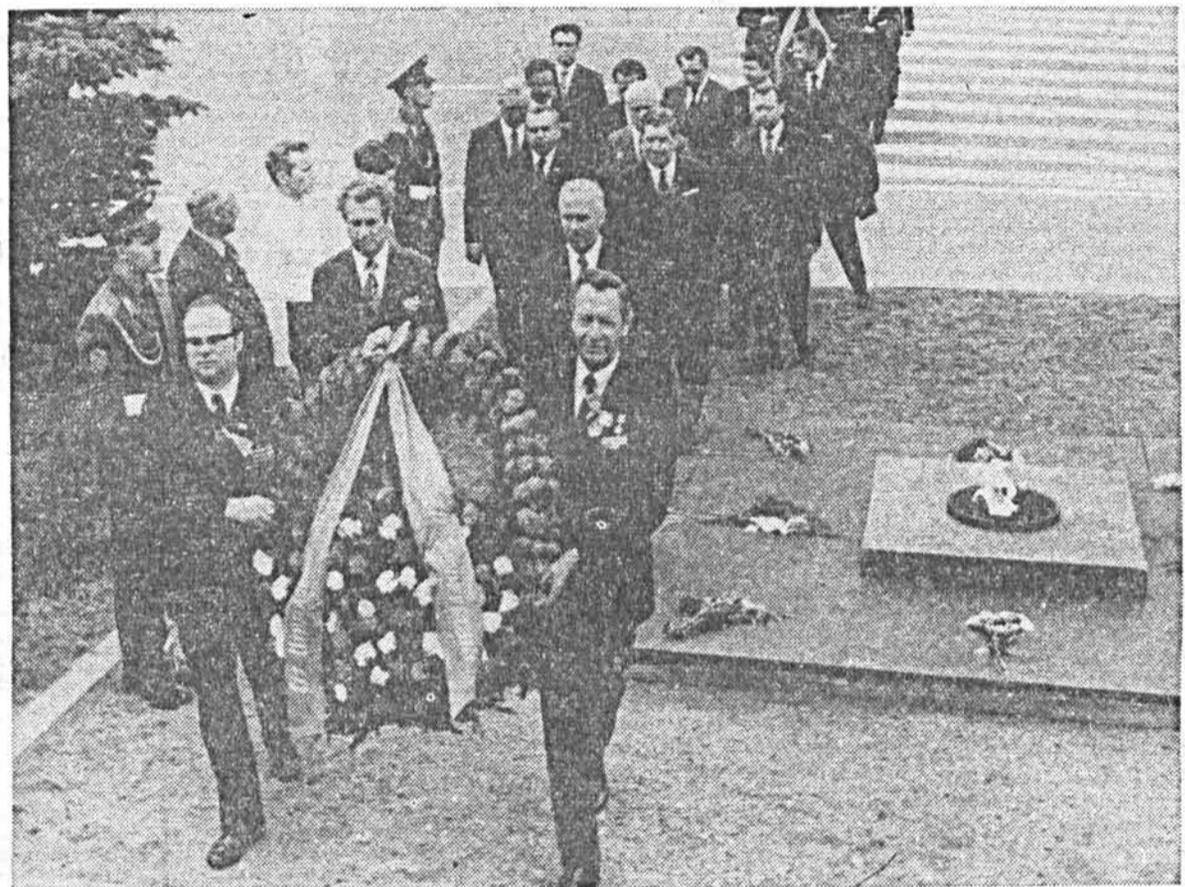
ПЯТНІЦА, 5 ліпеня 1974 года.

Цана 8 кап.

БЕЛАРУСКІ НАРОД УРАЧЫСТА АДЗНАЧЫЎ 30-годдзе ВЫЗВАЛЕННЯ РЭСПУБЛІКІ АД НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ І ПРЫСВАЕННЕ МІНСКУ ГАНАРОВАГА ЗВАННЯ «ГОРАДА-ГЕРОЯ».

Курган Славы, 29 чэрвеня 1974 года. Мітынг-маніфестацыя, прысвечаны Савецкай Арміі-вызваліцельніцы.

Ускладанне вянка да помніка-абеліска на плошчы Перамогі ад Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

Мінск, 30 чэрвеня. Урачыстае шэсце калон ветэранаў.

Мінскі палац спорту, 28 чэрвеня. Сцяганосец, лётчык-касманаўт ССРСР, Герой Савецкага Саюза П. І. Клімун. Фота У. КІТАСА.

ЦЭНТРАЛЬНАМУ КАМІТЭТУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА, ПРЭЗІДЫУМУ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР, САВЕТУ МІНІСТРАЎ САЮЗА ССР

У радасныя хвалюючыя дні трыццацігоддзя вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў мы, удзельнікі ўрачыстага сходу прадстаўнікоў працоўных горада Мінска, абласцей рэспублікі і воінскіх часцей, выказваючы думкі і пачуцці ўсяго беларускага народа, шлём гарачыя словы прывітання, бязмежнай адданасці і глыбокай пэвагі ленынскіму Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР і Савету Міністраў СССР, якія ідуць з глыбін нашых удзячных сэрцаў.

Як і тры дзесяцігоддзі таму назад, у светлы час вызвалення ад фашысцкай акупацыі, трыумфе сёння беларуская зямля. Свабодны і шчаслівы беларускі народ з пачуццём сыноўняй любі зьяртае свае позірк і думкі да роднай Камуністычнай партыі.

У грозныя гады вайны і ў мірным будаўніцтве Кампартыі рэспублікі, увесь беларускі народ пастаянна адчувалі і адчуваюць бацькоўскія клопаты і ўвагу ЦК КПСС і Савецкага ўрада.

Камуністычная партыя нахніла савецкіх людзей на рашучы адпор ворагу, на доблесці і мужнасці, на масавы гераізм. Ленінскай партыі мы абавязаны радасцю вызвалення ад фашысцкага ярма, гістарычнай перамогай у Вялікай Айчыннай вайне.

Пад кіраўніцтвам партыі, пры брацкай дапамозе ўсіх народаў нашай шматнацыянальнай Савецкай Радзімы ў найкарацейшыя тэрміны былі ўзняты з руін і папалішчаў гарады і вёскі, адноўлена разбураная гаспадарка, забяспечаны новы ўзрёт эканомікі, навукі, культуры, рост матэрыяльнага дабрабыту працоўных.

Беларусь сёння — гэта высокаіндустрыяльная рэспубліка. Машынабудаванне, нафтаздабыча і нафтаперапрацоўка, вытворчасць электроннай тэхнікі і дакладных прыбораў, мінеральных угнаенняў і сінтэтычных валокнаў — гэтыя і іншыя прагрэсіўныя галіны характарызуюць яе прамысловае аблічча.

Беларусь сёння — гэта рэспубліка высокаразвітай сельскай гаспадаркі. Там, дзе зусім нядаўна былі пяскі і балоты, зашумелі высокім ураджаем саўгасныя і калгасныя палі, узведзены жывёлагадоўчыя комплексы. Буйныя пераўтварэнні адбываюцца ва ўсім укладзе сельскага жыцця.

Беларусь сёння — гэта рэспубліка з высокім узроўнем культуры, адукацыі і навукі. У яе народнай гаспадарцы працуе больш за 720 тысяч спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй. Усё жыццё нашага народа прасякнута стваральнай творчасцю ў імя далейшага росквіту і ўмацавання сацыялістычнай Айчыны.

Беззапаветна адданыя вялікай справе будаўніцтва камунізма, працоўныя Беларусі множаць свае намаганні ў барацьбе за паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, ажыццяўленне велічнай праграмы камуністычнага будаўніцтва, выпрацаванай XXIV з'ездам КПСС. Работнікі прамысловасці перавыконваюць планы і абавязальствы, стварылі надзейныя перадумовы для дзятэрміновага, за чатыры гады і восем месяцаў, выканання заданняў дзевятай пяцігодкі па агульнаму аб'ёму прамысловай прадукцыі і вытворчасці асноўных прамысловых вырабаў.

Працаўнікі палёў і ферм вядуць самаадданую барацьбу за павелічэнне вытворчасці прадуктаў земляробства і жывёлагадоўлі, выкананне прынятых сацыялістычных абавязальстваў. Намечаныя высокія рубяжы будуць узяты.

Адказваючы на заклік партыі, дзелячы навукі і культуры множаць свае творчыя дасягненні, уносяць дастойны ўклад у нарошчванне навукова-тэхнічнага патэнцыялу краіны, духоўнай культуры народа.

Глыбокая ідэйная перакананасць, маральная дасканаласць, камуністычныя адносіны да працы, высокая адукаванасць і культура актыўна ўсталяваюцца ў якасці нормы жыцця кожнага чалавека. На слаўных баявых і працоўных традыцыях савецкага народа, у духу бязмежнай любі і адданасці Радзіме, партыі выхоўваюцца ўсе новыя пакаленні будаўнікоў камунізма. Расце змена, вартая бацькоў, гатовая, калі спатрэбіцца, паўтарыць іх здзіўляючыя сваёй бясстрашнасцю і гераізмам подзвігі.

Увесь наш народ ад малага да вялікага свята ўшаноўвае памяць герояў мінулых баёў. Нязмерная ўдзячнасць беларускага народа доблесным савецкім воінам, мужным партызанам і падпольшчыкам, якія трыццаць гадоў назад вярнулі яму свабоду, шчасце мірнага жыцця і стваральнай працы.

З пачуццём глыбокай падзякі ўспрыняў беларускі народ высокую ацэнку мужнасці і гераізму, выдатных заслуг працоўных горада Мінска ў барацьбе супраць гітлераўскіх

акупантаў, у развіцці ўсенароднага партызанскага руху ў рэспубліцы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Прысваенне сталіцы Беларускай ССР — гораду Мінску — ганаровага звання «Горад-герой», узнагароджанне яго ордэнам Леніна і медалём «Залатая Зорка» акрыляюць і натхняюць працоўных, клічуць да новых перамог на фронце камуністычнага будаўніцтва. Гэта абавязвае нас яшчэ больш настойліва, актыўна, мэтанакіравана працаваць над ажыццяўленнем велічных планаў партыі.

Ад імя рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі рэспублікі мы запэўніваем Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР, Савет Міністраў СССР, што не пашкадуем сіл для перамогі вялікіх ідэалаў камунізма, будзем і ў далейшым умацоўваць магутнае інтэрнацыянальнае брацтва народаў Краіны Саветаў. Працоўныя Беларусі горача адбраюць і цалкам падтрымліваюць унутраную і знешнюю палітыку КПСС.

Ад імя камуністаў, усяго беларускага народа мы выказваем нашу сардэчную падзяку ленынскаму Цэнтральнаму Камітэту нашай партыі, Палітбюро ЦК і асабіста таварышу Леаніду Ільічу Брэжневу за іх тытанічную працу на карысць савецкага народа, творчае, мудрае кіраўніцтва ўсенароднай барацьбой, за паспяховае ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

У святы і будні мы зноў і зноў зьяраем свае справы і думкі з заветамі Леніна і кланёмся высока несці сцяг нашай Перамогі, да канца быць вернымі справе ленынскай партыі. Няма большага шчасця, няма вышэй абавязку, чым у брацкім саюзе з іншымі народамі нашай краіны нястомна ўмацоўваць эканамічную і абаронную магутнасць Савецкай дзяржавы, павышаць бяздольнасць яе Узброеных Сіл, усе свае веды, умненне, вопыт, намаганні аддаваць справе камуністычнага будаўніцтва.

Слава савецкаму народу — народу-пераможцу, народу-стваральніку!

Слава гераічнай Савецкай Арміі, арміі-вызваліцельніцы, якая надзейна ахоўвае мірную працу савецкіх людзей!

Нахай жыве створаная вялікім Леніным слаўная Камуністычная партыя Савецкага Саюза — вядучая і кіруючая сіла ў барацьбе за перамогу камунізма!

НА АРБІЦЕ— КАСМІЧНЫ КАРАБЕЛЬ «САЮЗ-14»

Паведамленне ТАСС

У адпаведнасці з праграмай даследаванняў у калязямной касмічнай прасторы 3 ліпеня 1974 года ў 21 гадзіну 51 мінуту па маскоўскаму часу на арбіту штучнага спадарожніка зямлі выведзен касмічны карабель «Саюз-14», пілатуемы экіпажам у саставе камандзіра карабля Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманauta СССР, палкоўніка Паповіча Паўла Раманавіча і бортінжынера падпалкоўніка — інжынера Арцыхіна Юрыя Пятровіча.

Праграмай палёту касмічнага карабля «Саюз-14» прадугледжваецца:

— правядзенне сумесных эксперыментаў з арбітальнай навуковай станцыяй «Салют-3», выведзенай на калязямную арбіту 25 чэрвеня гэтага года;

— комплексная праверка ўдасканаленых бартавых сістэм карабля «Саюз» у розных рэжымах палёту.

З караблём «Саюз-14» устаноўлена ўстойлівая радыё- і тэлевізійная сувязь.

Па дакладу камандзіра карабля таварыша Паповіча, касманauty добра перанеслі вывадзенне на арбіту і пераход да стану бязважкасці.

Бартавыя сістэмы карабля функцыяніруюць нармальна, у адсеках падтрымліваюцца ўмовы, блізкія да зямных, пасля выхаду карабля «Саюз-14» на калязямную арбіту касманauty таварышы Паповіч і Арцыхін пачалі выкананне праграмы палёту.

СЯБРОЎСКІЯ ВІНШАВАННІ

З розных куткоў нашай краіны ў адрас Саюза пісьменнікаў БССР з нагоды 30-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў прыйшлі лісты і тэлеграмы. Творчыя саюзы, пісьменнікі і асобныя удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны вітаюць нас са слаўным юбілеем, жадаюць новых поспехаў беларускім літаратарам у іх высакароднай працы на карысць на-

шай любімай Айчыны. У прыватнасці, літаратары Таджыкістана пішуць: «Дарагія таварышы, сябры! Пісьменнікі Таджыкістана з вялікай радасцю віншуюць Вас з прысваеннем сталіцы братняй Беларусі высокага звання «Горада-героя» і жадаюць Вам новых творчых здзяйсненняў у імя нашага гераічнага народа і вялікай Радзімы».

ПРЫСВЯЧАЕЦА СЛАЎНАЙ ДАЦЕ

«Вы праз агонь перамогу прынеслі! — так названы быў вечар, прысвечаны франтавікам і партызанам, якія са зброяй у руках адстойвалі незалежнасць Радзімы. Па-святочнаму ўпрыгожана глядзельная зала Мядзельскага раённага дома культуры. Урачыста гучаць песні часоў Вялікай Айчыннай вайны. Уважліва слухала зала ўспаміны ветэранаў І. Гаўрыса, Р. Апанасевіча, К. Бобрыка, І. Берняковіча, П. Лук'янца. Вечар пакінуў незабыўнае ўражанне ў моладзі, якая запоўніла залу Дома культуры. У заключэнне самадзейныя артысты выканалі літаратурна-музычную кампазіцыю «Беларускім партызанам» паводле славуэтага верша Я. Купалы.

А. РЫМАШЭЎСКІ.

Шмат слаўных старонак у гісторыю Вялікай Айчыннай вайны ўпісалі ўраджэнцы Крупскага раёна. 11 Герояў Савецкага Саюза дала крупская зямля. Іх партрэты займаюць пачэснае месца ў раённай бібліятэцы. Пра баявыя справы герояў расказвае чытачам картатэка краязнаўчых матэрыялаў. У альбоме «Партызанскі рух» сабраны цікавыя матэрыялы аб подзвігах народных месціцаў.

І. СЦЯПУРА.

Гродзенскі раённы аддзел культуры аб'явіў конкурс на лепшую культурна-масавую работу ў гонар слаўнай даты вызвалення Беларусі. У клубах і дамах культуры раёна адбываюцца вечары-сустрэчы з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, вусныя часопісы, тэматычныя вечары: «Дзе вы, сябры-аднапалчане», «Ішлі ў паход партызаны», «Дом, у якім чакаюць салдата», «Байцы ўспамінаюць мінулыя дні». Многа клопатаў і ў раённага аўтаклуба. Самадзейныя артысты выязджаюць у сельскія клубы з канцэртамі.

А. СУДНІЦКАЯ.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік Быкаў Васіль Уладзіміравіч узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У Палацы спорту сустрэліся ветэраны вайны. На здымках — У. Алоўнікаў, Л. Рахленка і З. Стома.

З. Азгур, М. Савіцін, Я. Зайцаў і А. Шыбнёў.

ВЕЛІЧ НЕЎМІРУЧАГА ПОДЗВІГУ

УРАЧЫСТЫ СХОД

Усе гэтыя дні ў Мінску працягваліся ўрачыстасці, прысвячаныя слаўнаму юбілею — 30-годдзю вызвалення Беларускай ССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і прысваенню сталіцы нашай рэспублікі высокага звання «Горад-герой». Днём 28 чэрвеня цэнтрам свята стаў Мінскі палац спорту.

...14 гадзін. Месцы ў прэзідыюме займаюць кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Ф. А. Сургану, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, іншыя кіраўнікі рэспублікі. Разам з імі — кіраўнікі дэлегацый, якія прыбылі на ўрачыстасці, відныя савецкія военачальнікі, лепшыя людзі працы, прадстаў-

нікі Савецкай Арміі, ветэраны вайны.

На ўрачыстым сходзе прадстаўнікоў працоўных Мінска, абласцей рэспублікі і воінскіх часцей, прысвечаным знамянальнай даце, з вялікай і яркай прамовай выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі, Герой Савецкага Саюза П. М. Машэраў. Ён гаварыў аб велічы подзвігу, здзейсненага ў гады Вялікай Айчыннай вайны нашай арміяй, партызанамі і падпольшчыкамі, усім народам, аб слаўных працоўных справах савецкіх людзей у перыяд пасляваеннага аднаўлення разбуранай народнай гаспадаркі, аб цудоўным сённяшнім дні Беларусі.

З гарачымі словамі прывітання да прысутных звярнуліся

прадстаўнікі рабочага класа, сельскіх працоўных, інтэлігенцыі рэспублікі, а таксама кіраўнікі дэлегацый саюзных рэспублік, якія прынялі ўдзел ва ўрачыстасцях. Яны сардэчна павіншавалі беларускі народ са слаўнай гадавінай, выказалі гарачую ўдзячнасць і падзяку Камуністычнай партыі — кіраўніку і арганізатару ўсіх нашых перамог.

З вялікім святкам працоўных Беларусі павіншавалі таксама кіраўнікі дэлегацый братніх сацыялістычных краін — ветэранаў Польскай Народнай Рэспублікі і Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

З велізарным уздымам і аднадушнасцю ўдзельнікі ўрачыстага сходу прынялі прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР, Савету Міністраў Саюза ССР.

БЕЛТА.

Савецкія войскі фарсіруюць раку Днепр ля Магілёва. Чэрвень, 1944 г.

МАЛЯЎНІЧУЮ карціну ўяўляў 30 чэрвеня мінскі стадыён «Дынама». Багацце жывых кветак, мноства сцягоў, шчаслівыя ўсмешкі. На мітынг-маніфестацыі, прысвечаным ушаноўванню ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, прысутнічалі кіраўнікі Камуністычнай партыі і ўрада Беларусі, дэлегацыі, якія прыбылі на ўрачыстасці, замежныя госці.

Перад прысутнымі з прамовай выступіў другі сакратар ЦК КПБ А. Н. Аксёнаў.

Затым выступілі члены Ваеннага савета 1-га Беларускага фронту генерал-лейтэнант К. Ф. Цялегін, удзельніца партыйнага падполля ў горадзе Мінску Герой Савецкага Саюза М. Б. Осіпава, першы сакратар Пскоўскага абкома КПСС А. М. Рыбакоў, першы сакратар ЦК ЛКСМБ В. І. Радомскі. Яны гаварылі аб вялікім подзвігу, які

У ГОНАР ВЕТЭРАНАЎ

здзейсніў савецкі народ у гады Вялікай Айчыннай вайны, славілі яе ветэранаў, воінаў Савецкай Арміі, партызан і падпольшчыкаў — усіх, хто здабыў вялікую Перемогу.

Удзельнікам свята было паказана вялікае тэатралізавана-спартыўнае прадстаўленне. У ім удзельнічалі пераможцы паходу па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа, воіны ЧВВА, фізкультурнікі.

Свята на стадыёне вылілася ў хвалюючую дэманстрацыю вялікай удзячнасці юнага пакалення, усіх савецкіх людзей нашым доблесным Узброеным Сілам, ветэранам Вялікай Айчыннай вайны, партызанам і

падпольшчыкам, што паказалі бесшматны гераізм і мужнасць у абароне свабоды і незалежнасці нашай Радзімы.

БЕЛТА.

КВЕТКІ

ДА

ПОМНІКАЎ

У сувязі з 30-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у сталіцы Савецкай Літвы знаходзілася дэлегацыя ваеннага савета Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі на чале з памочнікам камандуючага войскамі акругі па ВНУ і пазавайскавай падрыхтоўцы генерал-маёрам Л. К. Палажэнцавым.

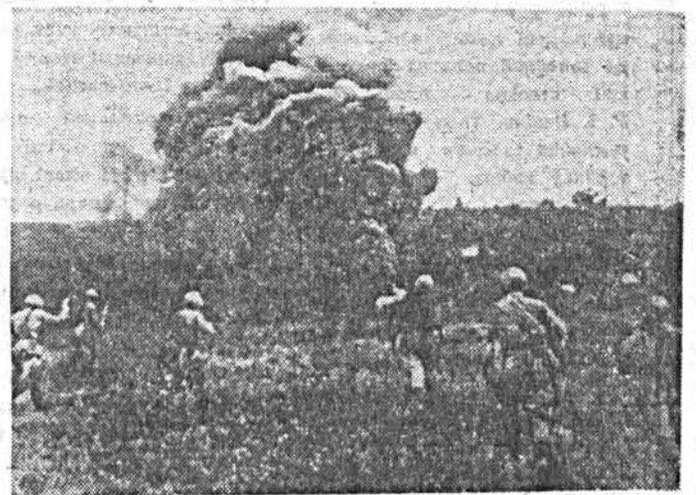
Дэлегацыя ўсклала кветкі да магілы былога першага сакратара ЦК КП Літвы, начальніка літоўскага штаба партызанскага руху, Героя Сацыялістычнай Працы А. Ю. Снечкуса.

Дэлегацыя ўшанавала палмяць праслаўленага палкаводца, былога камандуючага Трэцім Беларускам фронтам, двойчы Героя Савецкага Саюза І. Д. Чарняхоўскага, ўсклала вянок да яго помніка.

БЕЛТА.

Пераправа савецкіх войск праз Заходнюю Дзвіну ў раёне Бешанковіч.

Савецкая пяхота атакуе нямецка-фашысцкія пазіцыі пад Мінскам. Чэрвень, 1944 года.

ПАРТЫЗАНСКАЯ СЛАВА

Каля вёсак Пліна і Паперына ў Віцебскай вобласці ўрачыста адкрыты мемарыяльны комплекс «Прарыў».

Вясной 1944 года ў гэтым раёне народныя месціўцы полацка-лепельскай партызанскай зоны прарвалі кальцо блакады фашыстаў, праявіўшы пры гэтым бяспрыкладную мужнасць і гераізм. 25 дзён змагаліся тут 16 партызанскіх брыгад супраць буйной групы гітлераў-

скіх войск. Партызаны нанеслі ворагу велізарны ўрон у жывой сіле і тэхніцы, вывезлі з сабой 15 тысяч жанчын, старых і дзяцей.

Скульптурная кампазіцыя сімвалічна ўзнаўляе прарыў партызанскіх брыгад — адзін з самых гераічных момантаў паядынку. На плітах увекавечаны імёны 1450 герояў, якія загінулі ў баях з фашыстамі ў перыяд блакады.

БЕЛТА.

Мінск, 30 чэрвеня 1944 года. На плошчы імя У. І. Леніна, ля помніка вялікаму правядыру. Фота У. КАШКАНА.

Беларускія партызанкі на плошчы імя У. І. Леніна ў Мінску пасля вызвалення горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Фотакроніка БЕЛТА.

Маніфестацыя ля Кургана Славы

Курган Славы на 21-м кіламетры шашы Мінск—Масква—велічны помнік доблесці, мужнасці і гераізму савецкіх воінаў-вызваліцеляў, удзельнікаў легендарнай аперацыі «Баграціён». Чатыры шыкі, якія вячаюць вяршыню, увасабляюць баявую садружнасць франтоў, якія ўдзельнічалі ў вызваленні Беларускай ССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

29 чэрвеня тут сабраліся дзесяткі тысяч людзей — прадстаўнікі працоўных горада-героя Мінска, іншых гарадоў і раёнаў рэспублікі. Сюды прыбылі кандыдаты ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КП Беларусі П. М. Машэраў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Ф. А. Сурганаў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, іншыя кіраўнікі рэспублікі. Разам з імі — відныя савецкія военачальнікі, ветэраны вайны, зарубежныя госці. На мітынг-маніфестацыі з прамовай выступіў Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў.

З вялікай увагай былі выслуханы прамовы былога камандуючага 65-й арміяй, якая прымала ўдзел у вызваленні Беларусі, генерала арміі двойчы

Героя Савецкага Саюза П. І. Батава, былога першага сакратара ЦК КПБ, начальніка Цэнтральнага штаба партызанскага руху П. К. Панамарэнікі і іншых.

Да падножжа Кургана былі ўскладзены гірлянды і кветкі. Перад Курганам Славы ва ўрачыстым маршы прайшлі воіны Мінскага гарнізона.

Мітынг-маніфестацыя завяршыўся масавым народным гулянням.

БЕЛТА.

● 29 чэрвеня пасля мітынг-маніфестацыі на Кургане Славы ветэраны вайны і маладыя воіны, шматлікія ўдзельнікі ўрачыстасці сабраліся каля зялёных пляцовак, аддадзеных калектывам мастацкай самадзейнасці, артыстам-прафесіяналам, пісьменнікам.

Львюцца ўрачыстыя і задумлівыя мелодыі, у імклівай віхуры «Лявоніхі» і «Гапачка» закружыліся юнакі і дзяўчаты. І вось да мікрафона пады-

ходзяць беларускія пісьменнікі. Першай бярэ слова Еўдакія Лось. Ад імя Саюза пісьменнікаў Беларусі яна віншуе прысутных з вялікім святам вызвалення ад фашысцкай навалы і прысваеннем Мінску высокага звання «Горада-героя». Яна чытае свае вершы, прысвечаныя воінам Савецкай Арміі і народным мсціўцам.

Перад удзельнікамі мітынгу выступілі з вершамі Анатоль Грачанікаў, Рыгор Барадулін, Мікола Аўрамчык, Іосіф Васілеўскі, Пятрусь Макаль, Уладзімір Паўлаў, Іван Калеснік.

Шчырымі воплескамі, букетамі кветак дзякавалі слухачы паэтам.

корпуса генерал-лейтэнант Д. І. Смірноў, былы камандзір 62-га стралковага корпуса генерал-маёр А. Ф. Навумаў, былы камандзір 238-й стралковай дывізіі генерал-лейтэнант І. Д. Краснаштанаў, воіны, якія атрымалі званне Героя Савецкага Саюза ў баях за Магілёўшчыну, былыя партызаны, падпольшчыкі. На ўсім шляху шэсця букетамі жывых кветак сустракалі іх магілёўчане.

Калона ветэранаў накіроўваецца на стадыён «Спартак». Тут адбыўся мітынг. На ім з прамовамі выступілі першы сакратар гаркома партыі У. С. Пілюта, кіраўнік дэлегацыі Латвійскай ССР, Старшыня Савета Міністраў рэспублікі Ю. Я. Рубэн, лётчык-касманаўт СССР, Герой Савецкага Саюза П. І. Клімук.

Затым пачаліся тэатралізаванае прадстаўленне, спартыўныя спаборніцтвы. На пляцоўках горада з канцэртамі выступілі калектывы мастацкай самадзейнасці.

Над Сожам і Дняпром

ГОМЕЛЬ, (БЕЛТА). Радасна святкавалі працоўныя вобласці 30-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і прысваенне сталіцы рэспублікі—Мінску ганаровага звання «Горада-герой». З вялікай сардэчнасцю прымалі гараджане дарагіх гасцей — удзельнікаў вызвалення Гомельшчыны.

На Цэнтральнай плошчы імя У. І. Леніна адбыўся шматтысячны мітынг. Кароткай уступнай прамовай яго адкрыў першы сакратар гаркома партыі В. Н. Якаўлеў. З хваляваннем слухалі прысутныя выступленні ветэрана Вялікай Айчыннай вайны палкоўніка ў адстаўцы Т. А. Казленкі, былога сакратара Гомельскага падпольнага гаркома камсамола С. П. Купцова, удзельніка вызвалення

Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў сталявара завода імя М. В. Ламаносава, Героя Сацыялістычнай Працы Е. К. Шчытова, маладога рабочага станкабудаўнічага завода імя С. М. Кірава Мікалая Зямцова і іншых.

Святочныя ўрачыстасці адбыліся таксама ў Рэчыцы, Рагачове, Калінкавічах, Мазыры, Лоеве, Жлобіне і іншых гарадах і раённых цэнтрах вобласці.

МАГІЛЁУ. (БЕЛТА). Урачыстым шэсцем ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны па цэнтральнай вуліцы горада пачаўся трэці дзень святкавання, прысвечаных 30-годдзю вызвалення Беларусі. У калоне — Герой Савецкага Саюза, ганаровы грамадзянін Магілёва, былы камандзір 121-га стралковага

ГЕРАІЧНАЯ БРЭСТЧЫНА У ФОТАДАКУМЕНТАХ

наго з арганізатараў першай партызанскай групы. І. В. Салейкі, сакратара Брэсцкага абкома партыі І. І. Баброва, які каля вёскі Белавічы асабістым прыкладам падняў партызан у рукапашны бой і загінуў смерцю храбрых.

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць сюжэтныя фотаздымкі...

Вось першы сакратар Брэсцкага падпольнага абкома партыі С. І. Сікорскі гутарыць з маці адважных партызан Сямёна і Васіля Шышаў, сакратар ЦК ЛКСМБ Ф. А. Сурганаў, сакратар Баранавіцкага пад-

польнага абкома КП(б)Б В. Е. Чарнышоў сярэд партызан Брэсцкага партызанскага злучэння.

Шмат наведвальнікаў можна ўбачыць ля фотаздымкаў савецкіх салдат і афіцэраў, якія атрымалі званне Героя Савецкага Саюза пры вызваленні Брэста.

Шэраг матэрыялаў выстаўкі прысвечаны адлюстраванню падзей, у выніку якіх войскі 1-га Беларускага фронту завяршылі вызваленне Беларусі, выйшлі на Віслу і захапілі моцны плацдарм на яе заходнім беразе.

М. НЯХАЙ.

НАРОД УШАНОЎВАЕ ГЕРОЯЎ

Не гасне баявая слава тых, хто ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны са зброяй у руках кавалі вялікую Перамогу. Яны акружаны ўдзячнасцю і любоўю ўсяго савецкага народа.

Раніцай 30 чэрвеня бясконцы людскі паток накіраваўся да галоўнай плошчы беларускай сталіцы — плошчы імя У. І. Леніна. Уперадзе — шматтысячная зводная калона ветэранаў вайны. У многіх на грудзях лобач з баявымі ўзнагародамі ордэны і медалі за доблесную працу.

Да манумента заснавальніка нашай партыі і дзяржавы У. І. Леніна ва ўрачыстай абстаноўцы былі ўскладзены кветкі ад партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый, дэлегацый, якія прыбылі ў Мінск на юбілейныя ўрачыстасці, ад

калектываў працоўных.

Затым пачынаецца ўрачыстае шэсце ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Па Ленінскім праспекце ідуць рабочыя і дзяржаўныя дзеячы, канструктары і настаўнікі, будаўнікі і вучоныя... Іх ад усёй душы вітаюць, асыпаюць кветкамі тысячы удзячных жыхароў горада-героя і яго гасцей.

На Цэнтральнай плошчы ўдзельнікаў урачыстай маніфестацыі горача віталі кіраўнікі Кампартыі і ўрада рэспублікі.

На плошчы Перамогі, куды прыйшлі ветэраны вайны, адбылася цырымонія ўскладання вяноў і кветак да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам, якія загінулі ў баях за свабоду і незалежнасць нашай Радзімы.

БЕЛТА.

МАСАВЫ МІТЫНГ У ХАТЫНІ

Хатынь... Невялікая вёска ў Лагойскім раёне, спаленая гітлераўцамі, як і многія іншыя вёскі Беларусі, разам з жыхарамі і не адроджаная пасля вайны... Цяпер яна стала сімвалам чалавечага смутку, мужнасці і непахіснасці савецкіх людзей перад зверствам фашысцкіх катаў.

29 чэрвеня на мемарыяльным комплексе, узведзеным на месцы Хатыні, адбыўся масавы мітынг памяці ахвяр фашызму. На ім з прамовай выступіў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Ф. А. Сурганаў.

Да мемарыяльных знакаў комплексу былі ўскладзены кветкі і вянкi. Удзельнікі мітынгу, стаўшы на калені, ушанавалі светлую памяць тых, хто не дажыў да шчаслівай гадзіны вызвалення.

У цырымоніі прынялі ўдзел кандыдаты ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, іншыя кіраўнікі рэспублікі, а таксама дэлегацыі, якія прыбылі ў Мінск на юбілейныя ўрачыстасці.

БЕЛТА.

29 чэрвеня 1974 года. Масавы мітынг памяці ахвяр фашызму на мемарыяльным комплексе «Хатынь».

Фота У. КІТАСА.

СУСТРЭЧА ПРАЗ ДВАЦЦАЦЬ ГАДОЎ

З ЛІРЫЧНАЙ ПАЭМЫ «БЛАКІТНЫЯ АГНІ»

Ен ляжыць

ля дарогі ад Гжацка на Віцебск.
І прасцёрта рука, як страла, на Берлін.
Для камбата — салдат, для паэзіі — віцязь,
для Вярхоўнага — вінцік.

Для мацеры — сын.
Хто ж ён мне, той нябожчык! Знаёмы па роце
альбо Васька — з ім побач кватэра мая!
Калі ўголас, то — друг, калі шэптам, то —

а зусім па-сакрэту, дык ён — гэта я.

Я, які не знаходзіў на шчасце падкову,
уцалеў і астаўся жывы выпадкова,
і чаго ні сустрэў, ні пабачыў чаго,
а з сяброў дэваіных — са ста аднаго.

Перанесла іх вобразы пераўтварэнне
у блакітны агонь між магілаў і пліт.
Я прашу вас, дубкі, — асцярожна з карэннем,
і — з пасадкай, кэсмичныя караблі!..

Дваццаць год мы збіраліся ў гэту дарогу
і, нарэшце, праз стосы работ і турбот
тэлефонныя трубка пранелі трывогу,
як калісьці днявалны:

— Пад'ём — і ў поход!

Недзе ў Мінску ўзгадняюць, якія атрады
прыбываюць у свой або іншы раён.

Марка Максімава наўрад ці ёсць асабліва па-
трэба прадстаўліць нашаму чытачу. Яго, слаўнага
партызана, падрыўніка адной з брыгад «другога
фронту» ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вай-
ны, яшчэ і сёння памятаюць не толькі яго баявыя
таварышы-ветэраны, але і многія пажылыя ўжо
людзі ў вёсках і новых, адбудаваных пасля вай-
ны гарадскіх і сельскіх пасёлках Міншчыны. Яшчэ
ў шасцідзесятыя гады Марк Максімаў, ужо вядо-
мы ў той час рускі паэт, напісаў паэму «Блакіт-
ныя агні», якая адразу, пасля выхаду з друку ад-
найменнай кнігі, звярнула на сябе ўвагу савецкага
чытача. Тая шчырасць і ўзрушанасць, з якой
аўтар прыгадвае вялікі патрыятычны подзвіг
«партызаны Беларусі» ў мінулую вайну, не па-
кідае абыякавым савецкага чытача, а беларуса —
у асабліваці. Я з вялікай павагай і ўдзячнасцю да-
рускага паэта працаваў над перакладам паэмы,
урывак з якой прапаную ўвазе чытачоў.

Я. СЕМЯЖОН.

Ты, чытач, уздыхаеш: «Ізноў пра нарады!
Ледзь распеўся і нё табе — спальны вагон».

Што ж рабіць! Маладосць наша там вунь,

адхадзіла, і покуль не звяжучь канцы
і здароўе і ўзрост, мы тым часам экспрэсам
едзем гэтай дарогай

з Масквы
на Стаўбцы —
На сустрэчу сяброў. Пасівельныя людзі,
А замшлыя доты глядзяць у акно.
Вось усталі ўдваіх —

візаві, грудзі ў грудзі—
бацька Грышын і немец. У чарках віно.

І не даў бы, здаецца, ніводзін з іх спуску
той рукой, што запаміла холад гранат.
— Што ж, хоць назва і досыць цяжкая па-руску,
але мы не прычым — за твой Карл-Маркс-Штат!

Ен сур'ёзны, палкоўнік, але без рэгалій,
гэты бацька трох тысяч сыноў-партызан,
чалавек з таго роду, што й Юрый Гагарын,
вельмі сціплага роду смаленскіх сялян.

Як у збожжа ўраджай пачынаецца з коласа,
так і ў подзвігаў нашых ёсць марка і чэсць,
і паколькі тады нам было не да космаса,
вёў ён полк партызанскі ў свае дваццаць шэсць.

Гэты край ветэранаў абাপал абочын,
ля нядаўніх пазіцый гармат і марцір,
распісаўся рукамі пуццейцаў-рабочых
па траве ўздоўж пуці:

«Мы за мір».

«Свету — мір!..»

Ен за годы забыў, як мы тут пералескі
прапаўзалі і рэйкі, дзе Урала плячаць,

называлі знарок зневажальна «жалезкай»,
каб не гэтак шкада было тол падкіпаць.

Як яны ў душу западалі глыбока,
словы помсты, што мы ўжо спісалі ў запас:
«біць бязлітасна», «помсціць» і «вока за вока»,
«падрыўнік» ці «атрад дыверсійны асназ».

Гэта ўсё тут было, камарад з Карл-Маркс-Штата,
Не было ФРГ, не было ГДР,
а была РГД — баявая граната,
каб змаглі мы

вось гэтак
сустрэцца цяпер,
каб ва ўтульным купэ нас гайдалі рысоры,
бы ў калысцы, між хвойных лясоў і далін,
каб блакітнай ракетай праносіўся скоры
праз усю Беларусь — з Падмаскоўя ў Берлін,
і над ім, і над намі эскорт жураўліны
улятаў у зару, шэракрылы састаў,
па штабной той страле, што з Масквы
да Берліна
кожны з нас і прайшоў, і нідзе
не прыстаў!..

Ад Масквы і да Брэста ў туманным змярканні
цішыня. Па купэйных нідзе не пяюць,
толькі шлокаюць коркі ў вагон-рэстаране —
партызаны з сябрамі шампанскае п'юць.

Не вярэдзь нашу памяць, клінок жураўліны!
Там яшчэ не згаілася шмат чаго, шмат.
Ці ж не ў нас вы вучыліся строіцца клінам,
у агонь ідучы, як цяпер — у закат!

Мы сядзім пры акне і ў любыя вароты
беларускіх двароў, у любое гумно
упіваемся тварам напаварота,
што ж да сэрца, то там яно цалкам даўно.

Беларусь!

Я хаджу пад шматлітасным небам
у даўгах, бы ў шаўках, у тваёй дабраты
за апошні акрайчык — з рукі тваёй — хлеба,
за кашулю, раздзёртую нам на бінты,
за прысмакі твае — бульбяныя аладкі,
што для нас па начах на камінку пякла,
і за тое, што нашы трымала парадкі,
партызанскаю маткаю нашай была!

Вось таму я так рад тваім ясным абновам
на дзяўчатах тваіх і праспектах тваіх,
і на вырубках — новым пасадкам сасновым,
і вакзалам на дружэ дарог франтавых,
кожнай хмарцы над комінам, і непадобнай
той птушынай сімфоніі з ліпавых шат,
і сталіцы тваёй, дваўдзіна падобнай
на каштанавы Кіеў і гранітны Кранштат.

Над Бугам і Нёманам

БРЭСТ. (БЕЛТА). Працоўныя
рыбужжа радасна адзначылі
30-годдзе вызвалення Белару-
сі ад гітлераўскага ярма. Рані-
цай на Цэнтральнай плошчы
горада адбылося ўскладанне
кветак да помніка У. І. Леніну.
Адсюль калоны са сцягамі,
партрэтамі кіраўнікоў партыі і
ўрада накіраваліся ў крэпасць-
герой.

Дзесяткі тысяч брестаўчан
сабраліся на плошчы цырыма-
ніялаў крэпасці. Да пліт мема-
рыяла ўскладаюцца гірлянды
славы. Вянкі, кветкі ўсклада-

юць калектывы прамысловых
прадпрыемстваў, будоўляў, на-
вучальных і іншых устаноў.
Памяць загінуўшых воінаў пры-
сутныя ўшанавалі мінутай маў-
чання.

Тут жа адбыўся мітынг.
Яго адкрыў першы сакратар
абкома партыі У. А. Мікуліч.

З прамовамі выступілі стар-
шыня аблвыканкома К. В. Ма-
цюшэўскі, былы камандуючы
28-й арміяй, якая вызваліла
Брэст, генерал арміі А. А. Лу-
чыньскі, намеснік камандуюча-
га ЧБВА генерал-лейтэнант

М. Ф. Рыб'якоў, слесар Брэсц-
кага электрамеханічнага заво-
да Б. Б. Юзафовіч.

Са святам прысутных сар-
дэчна павіншавалі сакратар
Валгаградскага абкома КПСС
І. А. Літвінаў, сакратар Арлоў-
скага абкома КПСС В. І. Круп-
скі і сакратар Люблінскага вая-
водскага камітэта ПАРП Хен-
рык Свідэрскі.

У другой палавіне дня ад-
быўся ўрачысты сход, прысве-
чаны 30-годдзю вызвалення
Беларусі ад нямецка-фашысц-
кіх захопнікаў. Яго ўдзельнікі
прынялі прывітальнае пісьмо ў
адрас ЦК КПСС, Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР і Са-
вета Міністраў СССР.

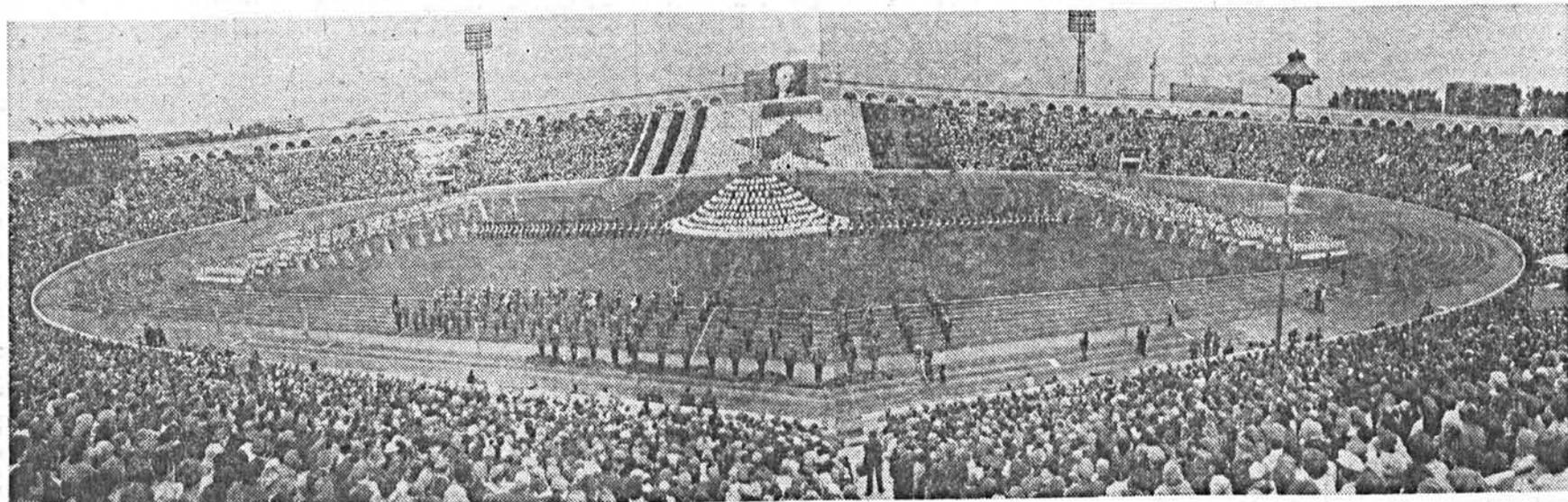
ГРОДНА. (БЕЛТА). Ненаўтор-
на прыгожая ў святочным уб-
ранні Савецкая плошча. Гу-
чаць музыка, песні. 29 чэрвеня
сюды прыйшлі ветэраны Вялі-
кай Айчыннай вайны, прад-
стаўнікі працоўных, воіны мяс-
цовага гарнізона. Урачыстае
шэсце адкрылі сцяганосцы.
Ідуць Героі Савецкага Саюза,
ветэраны вайны, госці, запро-
шаныя на святкаванне 30-год-
дзя вызвалення Беларусі ад
нямецка-фашысцкіх захопнікаў.
Яны накіроўваюцца да помні-
ка У. І. Леніну, ускладаюць да
падножжа кветкі.

Затым калоны ідуць на ста-
дыён «Чырвоны сцяг». Першы
сакратар гаркома КПБ П. А.

Мендараў вітаў прысутных са
сватам вызвалення і паднёс
дэлегацыі ветэранаў хлеб-соль.

Ад імя былых воінаў высту-
піў Герой Савецкага Саюза,
удзельнік вызвалення Гродзен-
шчыны І. М. Сухамлін. Ен даў
наказ моладзі быць смелымі,
мужнымі, працавітымі, памна-
жць славу нашай Радзімы.

На ўрачыстасцях прысутніча-
лі дэлегацыі Беластоцкага вая-
водства на чале з першым
сакратаром ваяводскага камі-
тэта ПАРП З. Куроўскім, Калі-
нінградскай, Брэсцкай аблас-
цей, горада Шаўляя, воінаў
ЧБВА і Чырванасцяжнага Бал-
тыйскага флоту.

Мінск, 30 чэрвеня 1974 года. Свята на стадыёне «Дынама».

Фота М. ХАДАСЕВІЧА.

СЛОВА ПРА ВЕЧНЫЯ ЗОРКІ

ПАЭМА

Байцам 100-й, 1-й Гвардзейскай дывізіі

... Вам, таварышы, конным і пешым,
вам, што гінулі ў дыме баёў,
што пад Мінскам былі ў сорах

першым,—

запаветнае слова маё.
Я хадзіла далёка і блізка
па сцяжынах бацькоў і братоў.
Пакланілася ўсім абеліскам,
начыталася вашых лістоў.
Дні праводзіла ў сховах архіўных,
вывучала... Ды як вывучаць,
што пытацца ў дзяўчынак наіўных,
дзе ім ведаць!..

А тыя — маўчаць,

хто тады гаварыў на ўвесь голас,
аж хрыпеў ля свайго станкача,
поўз да танка раўнінаю голай
і гранату кідаў з-за пляча...

...Нават колы ў машыны прысталі.
Мы выходзім на роўхрыст дарог.
Вось плячоўка, і на п'едэстале

(Друкуецца ў скарачаным варыянце)

танк стаіць, як сталёвы бог!
Ды не хваліць чамусь гэты помнік
астрашыцкі мой сябар Іван:
«Тут пяхота была, добра помню,
ёй бы помнік на гэты дзірван!
Каб салдат тут стаяў, не машына,—
не было ў гэтых хлопцаў брані!...»
Праўду кажа ссвіслы мужчына,
праўду горкую, як тыя дні...
Тут, на горках, стаяла пяхота,
там, на захадзе, з танкамі Гот...
«Гот міт укс!» — жартавала блазнота,
распчаўшы разбойны паход.
Люкі драілі готавы дзеткі,
зашываліся ў метал
і — наперад, на хаты, на кветкі,
у свабодны ад войска прагал.
Немцам Мінск

па бліцкыгу трэба,

Мінск якраз на шляху да Масквы!..
І ад стрэлаў уздрыгнула неба,
задыміліся паплавы.
Не нап'юцца кнігаўкі, плачуць,
бо у рэках вада гарыць...
Атрымалі палкі задачу:
ашалелага ворага

біць!

«Есть такая задача — умри, но не отходи.
Таную задачу я получал за всю войну
однажды... только в этот раз, под Остро-
шицким Городком... хотя воевал от нача-
ла и до конца на фронте, в действующих
войсках...»

(З успамінаў Памельнікава А. І.,
былога камандзіра 3-га гаўбіннага дыві-
зіёна 46-га ГАП.)

«Коммунист сильнее танка. Танки вра-
га не должны пройти!» — слова палітрука
роты старшага прапагандыста 85-га СП
Мартынава І. І. на сходзе камуні-
стаў перад боем...

...Я па схеме, дзе стрэлы ды рыскі,
што за бітва была — не ўяўлю...
Але боль чалавечы мне блізкі,
ім я сэрца няшчадна палю.
Бачу ў думках таго камандзіра,
што ў траншэйцы з байцамі залёг...
Зелянявых яшчэ мундзіраў
ён не бачыў у пыле дарог.
Ён не бачыў яшчэ, як салдаты
будуць наступ матораў трываць...
Ці ўзарвуцца «шклянныя гранаты»,
што ў акапчыку горкай ляжаць!..
Дзесьці мама, а дзесьці дзяўчына

і блакітнае неба, як сон...
Нібы гневу і помсты лавіна,
перад ворагам — дывізіён!..

Лейтэнант Невядомскі хмурнее,
Яго слова — ні пядзэй зямлі
не паступіцца батарэя,
на якую ўжо танкі пайшлі!
Ён зусім недалёк ад дому,
можа, некалькі верст усяго...
І хоць гэты востр луг незнаёмы
ні бацькам, ні нашчадкам яго,—
ўсёй Айчынай ён зараз здаецца,
Беларуссю,

Расія ўсёй...
Батарэя ў баі не здаецца,
не здаецца ня: наны героі!..

Мне балюча, што многа нязнаных,
што над котлішчам бітвы ліхой
шмат стаіць безымянных курганаў
пад вятрам, пад ніцай травой.
Вы даруйце, усе, што пастылі
дзеля цёглае нашай хады,
што прытулку хоць брацкай магілы
вы пазбаўлены назаўжды!..
Але ў зорцы гарыць непагаснай,
за нябесныя зоркі яснай,
ваша кроў аж на плошчы на Краснай,
там, дзе Ленінскі Маўзалеі.
Там бываюць героі, што Млечным
шляхам космасу ўгору імкнуць.
Той агонь называецца

вечным,

ўсім народам яго берагуць!

А было...

Ён як мог выхваляўся,
Готаў кормнік фашыст Ротэнбург,
што пад імі Еўропы зямля ўся,
а ўжо тут яны пройдуць без бур.
Нездарма ж выкідалі дэсанты,
«месершміты» гупі нездарма...
Як нахабна ішлі акупанты
у наш край, гэта помню сама!
Помню, помню: у пыле ушацкім —
матацкляў грымотны ланцук,
«пераможцы» ў страі заліхвацкім —
і з гумовай дубінкаю зух...

А цяпер я стаю перад Сотай,
перад Мінскам яе рубяжы.
Я нялёгкай занята работай,
сэрца чуе адно: «Паслужы»...

За плячыма — палаючы горад.
занялі абарону палкі!..

Справа, аж да балота, — пагорак,
злева горка; відаць з-пад рукі,
як ён сунецца — чорны, крыжасты,
над лагчынай бензінавы чад...
Стаў рашуча баец каранасты
па загаду: «Ні кроку назад!»
Абарону трымае гяхота —
нечы та: а, а нечы жаніх...
Гімнасцёркі ўзмакрэлі ад поту,
хваляванне ў вачах маладых...
Луляць рупныя саракапалкі,
а калона паўзе, хоць бы хны...
Што вінтоўка, мае хлапчаняткі,
што яна для такога вайны!
Ці надоўга тут х.піць гранатаў! —
бой няроўны, смяротны настаў...
І шпурляе хтось першы з камбатаў,
ён з акапчыка, росны, устаў,
размахнуўся — і дзіва збылося,
у акапе гукнулі «ура!»

Танк падбіць камандзіру ўдалося,
запалала стальная кара...
Акрыліны, хапае ён звязку,
хоца кінуць пад тракі яшчэ,
але падае злёту... На краску
кроў на белую густа цячэ...
Флангі левы і правы стракочуць,
зводдаль гаўбіцы родныя б'юць.
Толькі зграя фашысцкая крочыць,
танкі немцаў на горку паўзуць...
Развярнуўся адзін — і «працуе»
у гарачай крывавай расе:
ён салдацкі акапчык прасуе...
Там байцы, там жа слаўныя ўсе:
хто хадзіў на вачоркі ў калгасе,
хто стаяў за станком дацямна,
вывучаў палітграматы ў класе,
гарачы ў бягах скакуна...

Ну, цяпер табе, нелюдзю, крышка,
ад крыві зусім ап'янеў!..
Зубы сцяў

капітану Каўрыжкі ў
самы горкі і праведны гнеў.
Не цяляе з вінтоўкі, з нагана —
расстраляны даўно магазін.
Зброя новая падрыхтавана:
у зялёнай бутэльцы — бензін.
Тут пітво над пітвом! Ап'янееш
ты навікі, нахабны фашыст!
Трахиў бутляў — і танк палымнее,
з пасткі выскачыць хоча танкіст.
Прыпакло!.. І ўжо цэліць з калена
па забойцах чырвоны стралок.
І разносіць чутка імгненна
пра удалы і трапны кідок.
Хай сабе гэта спосаб нязвычайны,

ПРА яго, Рыгора Васільевіча Ксёндзава, мне расказалі яшчэ ў абласным ваяцкамаце: падпалкоўнік, штурман-ас. Мае, апроч зоркі Героя, тры ордэны Чырвонага Сцяга, два ордэны Чырвонай Зоркі і пянацца медальёў.
Пачуўшы гэта, мне, прызнацца, аж страшнавата стала, што праз гадзіну-паўтары я сустрэнуся, буду гаварыць з гэтым чалавекам... Уяўленне паслужыла намалявала самавітага — непрыступнага чалавека з суровым тварам і строгімі вачыма.
Заходжу ў Беларуска філіял інстытута тэхнічнай эста-тыкі, адчыняю ў кабінет дзверы. І востр ён перада мной: рослы, мажны, як і ўяўлялася. Але зусім зямны, просты чалавек: гэтая светлая дабрата акруглага твару, гэтая мяккасць рухаў, голасу, гэтая снежная бэль у валасах...
Знаёмімся. Рыгор Васільевіч паглядае на гадзіннік: цяпер акурат час абеду, так што можна пахадзіць па парку, пагаманіць — там нічо не перашкодзіць. Выходзім. Мінаем агароджу, і нас адразу абдымае сцішаны пошум старых сосен, ялін, подых п'ялага летняга дня.
— Ведаеце, з гадамі многае з перажытага губляе сваю вострыню, свежасць, нават забываецца, — спаквалі пачынае субсэдынік і ажыўляецца: — А востр днём сустрэўся з аднапалчанікам, якога ад канца вайны не бачыў, і ўсё чыста ўспомнілася, усё напавя перажыў... Складаная гэта рэч — чалавечая памяць. Устры-вож яе, і яна, як бач, адкрые ўсе свае таёмныя падвалы...

...Першы баявы вылет яго быў няўдалы. Ён, малады лейтэнант — выпускнік авіяцыйнага вучылішча, штурман бамбардзіроўчыкаў далёкага дзеяння, падлятаў са сваімі сябрамі да Барысава, калі з-за хмар вышпунуў цэлы касяк фашысцкіх «юнкерсаў». Няроўным быў бой. У іх — дзевяць баявых машын, у ворага — дваццаць сем. А, галоўнае, бамбардзіроўшчык — гэта не штурмавік-знішчальнік. Гэта ціхаходная крэпасць, непаваротлівая машына, нагрудная бомбамі, снарадамі, гаручым... Але бой ёсць бой. Дальнабойны кулямёт Рыгора Васільевіча аж захлянаўся, толькі кулі ішлі міма няўлоўна-вэрткіх «юнкерсаў»...
Раптам іх «ТВ-3А» ўздрыгнуў усім сваім грузным целам, за шклом бліснула чырвань полымя, загарэўся бак з гаручым. Камандзір загадаў экіпажу пакінуць баявую машыну. Малады штурман загадзя ўчачуўся ў калыцо парашута, пайшоў да выхаду: ведаў, што калі выскачыць, можа разгубіцца і тузануць, як гэта здаралася з некаторымі, не за калыцо, а за каўнер курткі. Ён нырнуў у грывліва-вогненную прорву, паляцеў, куляючыся, і тут раптам пачуў над сабой страшны выбух. У адзін момант не стала ні яго самалёта, ні таварышаў. Толькі ўдарыла едка паветраная хваля і блізка прасвіталі асколкі.
Рыгор Васільевіч прызямліўся ў затравелую канаву ля нейкіх кустоў, зірнуў у неба: фашысцкія самалёты разварочваліся ў воблачнай сіняве. Ніводнай нашай машыны нідзе не было відаць. З горыччу і болем у душы

Міхась ВЫШЫНСКІ

ШТУРМАН

пачуваў, што, мусіць, пагарэлі ўсе і, сабраўшы парашут, патачыўся ў затравелыя лугавыя кусты, залёг там. Дабірацца цяпер — сярод белага дня да сваіх, было б самагубствам. Непадалёку на шашы, як шалёныя, раўлі, песьліся на Смаленск варожыя танкі.
Рыгор Васільевіч праляжаў у траве ўвесь дзень, а ночку па кампусі і зорак падаўся да сваіх.
Задыхалася ад пылу грознае лета сорах першага года — уперадзе была ўся вайна...
Рыгор Васільевіч спаўна расквітаўся з ворагамі за смерць сваіх таварышаў. Ён знішчаў ворага, яго тэхніку над Смаленскам і Масквой, пад Сталінградом і Харкавам, на Арлоўска-Курскай дузе. Вадзіў у начныя палёты атрады, эскадрылі і цэлыя эшалоны далёкіх бамбардзіроўчыкаў. Без бартавых агнёў і радыёсвязі (каб не засяклі фашысты). У любое надвор'е. Ён быў разведчыкам-назіральнікам, фатотграфам і падсвечнікам.
Адначасна ён закідаў у тыл немцаў дыверсійныя групы, лятаў да партызан з грузам боепрыпасаў, зброяй, гаручым. Скідаў яго з паветра, садзіўся на замёрзлыя ракі, азёры, заснежаныя палыны. Дваццаць пяць вылетаў у партызанскія лясы зрабіў капітан Рыгор Ксёндзаў за час вайны. З іх найбольш запомніўся востр гэты, на Віцебшчыну, адзін з першых.

Тады ён прызямліўся на зімовым возеры, асветленым, як заўжды, «канвертам» агнёў, у брыгадзе Данукалава. Згрузіў з данукалаўцамі зброю, узяў на борт параненых і хутка, каб да ранцы наспець мінуць лінію фронту, паляцеў назад. Але пад Оршай немцы яго засяклі. Адкрылі агонь з зенітак, пусцілі ракеты, асляпілі пражэктарамі...
Жудасная гэта справа для пілота: трапіць у крыжавое кінжальнае святло пражэктараў. Тады ён траціць адчуванне ўсякіх арыенціраў прасторы, робіцца ў машыне бездапаможным.
Аднан над гэты час Ксёндзаў быў ужо вопытным штурманам. Рапучым і кемлівым у непрадбачаных сітуацыях. Не раз трапляў у розныя перапалёты, усведаў, як кажучы, гарачае і горкае. Ён падаў каманду... Пілот крута развярнуў бамбавоз і гэтак жа крута кінуў яго да зямлі. Знізіўся так, што сталі відаць зенітчыкі. Рыгор Васільевіч часануў па перапалонаных да смерці фашыстах, па пражэктарах з кулямёта, і самалёт, не набіраючы вышыні, чорным прывідам нырнуў у цемру, паймаў над чыгуначнымі пуцямі...
Толькі за Оршай, над чарнатой лясой, ён падняўся да марозна-ціхіх зор.
Восенню 1943 года нашы войскі падыйшлі да Гомельшчыны, яго роднага кута. Пачалося вызваленне Беларусі. Начныя палёты сталі

часцейшымі. Іншы раз Рыгору Васільевічу даводзілася не спаць на двое-трое стак. Але радасць, струмеі, стая радасць вызвалення, падтрымлівала і абнаўляла ягоныя сілы.
Рэчыца, Гомель, Магілёў былі першымі гарадамі, якія ён дапамагаў сваёй пяхоце вызваляць ад чужынцаў. І не толькі пяхоце...
Пад Магілёвам група нашых танкістаў адарвалася была ад асноўных часцей, і немцы гэта адразу скарысталі: зашчамілі танкістаў у калыцы акружэння. Іх трэба было ратаваць.
Штурман вылецеў у разведку. Палёт быў доўгім і рызыкоўным. Ляталі нізка над дарогамі, лясамі, прабіваўся праз дым і агонь зенітных снарадаў. І знайшлі. Танкісты стаялі ў пералеску. На свой страх і рызыку пілот сеў на паляну, і Рыгор Васільевіч дазнаўся, што ў танкістаў скончылася гаручае. Зараз жа падняліся прыляцелі на аэрадром, далажылі камандаванню.
Неўзабаве штурман зноў быў у паветры — веў за сабой цэлую эскадрыллю машын з гаручым для танкаў.
І танкісты вырваліся з акружэння.
— А потым прыспеў час славагай аперацыі пад кодавай назвай «Ваграціён», — гаворыць авіятар і змаўкае.
Працягваю яму цыгарэту — Рыгор Васільевіч адмоўна круціць галавой: не ку-

ён пад Мінскам вядомасць набыў...
Тут—Ка ў рыжка, там жарнуў

Ты ртычны—

і адразу пачвару падбіў.

Ён бутэлькі, як дровы у грубу,
каб агню не пагаснуць, кідаў.—
у бак, у маторную групу,
хоць куды, абы толькі дастаў.
Тут хапіла адчайным разгону,
ля Паперні, ля Бараўляні!

Ганчарэнка, Мартынаў,

Сазонаў,

Грыб, Бабаеў, Кавун,

Петрасян...

Трое сутак

«Сотка» стаяла,

хоць наперад ляцела вайна.

Мінск, як родны свой дом, заспаляла
ад захопніка-гругана.

Дваццаць шэсць, дваццаць сем, дваццаць
восем....

Запісалі вы даты ў душы —

ўсе, каму адысці удалося

ў тыя дні па Маскоўскай шашы.

Хто паспеў пазбегнуць палону,

сваіх дзетак ад зла зберагчы,—

пакланіцеся ў думках заслону,

што стаяў тады днём і ўначы!

О заслон той! Стаялі людзі

на няўтульных палях жарсцяных...

Чэргі секлі ў адыртыя грудзі —

ні брані,

ані сцен крапасных...

СП, былога камандзіра партызанскай
брыгады «Большавік» на Гомельшчыне).

Пачалі абыходзіць...

Не выйшла

з ходу, з пыхай арыйскай, у лоб!...

Коні ломяць таўшчэзныя дышлі,

у лагчынах — сапраўдны патоп.

Дождж узяўся, такі навальнічны,

ураджайны, калі б на жыццё!

Кожны з неба струмень, як крынічны,

наліваецца кропель асцё.

Абцякаюць траншэі і ямы,

нахіляюцца хусткі галля.

Патухаюць крываваы плямы,

а пад імі

чарнее зямля...

...Калыхала калоны дарога,

запашалі лясы на пастой

масквіча і грузіна ўдалога,

сына далечы стэпавой.

Чыстай ласкі народа стаяла,

тую ласку не скрышыш бядой...

Беларусь васількі падавала

і крынічнай паіла вадой.

Беларусь захапляла лагодай,

дабротой памяркоўных людзей.

Мо таму яшчэ тою нагодай

за яе і ўсталі шчыльнай!

І калі адступалі, чымнелі

самым сэрцам, прыбітым тугой.

Бралі хлопцы ў насавачкі з белі

жменю нашай зямлі дарагой...

А другія не брагі,

бо самі

засталіся ў ёй з чэрвеньскіх дзён...

І шуміць каласамі, лясамі

вольны вецер над імі здавён.

...Я глядзела ў музеі партрэты.

Вельмі мала адбіткаў дайшло.

Але кожны красою сагрэты...

Шчырасць позірку, ў думках чало...

У хваляванні да рамкі прастую,

што жалобаю абвлялі:

ах, які вы, палкоўнік Буш уеў,

прыгажун і разумнік былі!

Ці ж вачэй вашых яснае зыянне

падуладна сляпам дзірванам!

Святкавалі жыццё і змаганне,

так рабіць завязчалі і нам.

Дзесь за Волмаю гіне Бяляеў.

Пасмяротны Герой. Рускі твар...

Колькі шыр палявае хавае

тут юначых няспраўджаных мар!

...Гарадка Астрашыцкага школа

мае свой невялічкі музей.

Экспанатаў падбор невясёлы,—

з той гары, дзе мяце ліставай...

Граблянец, пара мыльніц, манеты,

І бутэлькі, і дыскі з-пад куль.

Каміс-равы два пісталеты —

біў, стаяла патронаў пакуль...

Прадзіраўленая біклажка

давяла аж да нашых гадзін,

да гісторыі гэтае важкай

падпіс:

«Яковлич. 41»...

Рос у маці сыноч старанны,

няньчыў меншых сястрыц зімой...

Мой ты «Якаўліч», мой безымянны,

неаплаканы брацітка мой!...

«Мне выпала большая честь командо-
вать 1-й Гвардейской дивизией, вместе с
сослуживцами испытать горечь первых
неудач и радость успехов...»

(Русіянаў І. М., гвардыі генерал-
лейтэнант у адстаўцы, газета «Боевая
тревога», 1968 г.).

Генерал Русіянаў не піша...

У шпіталі пляжыць генерал...

Ахінае утульня ціша

пасля доўгіх грымотных навал...

Хто там новы — чарговы пытае,

як у Сотай было, ці прайшло...

На акенца ў шпіталь прылятае

ціхі голуб, сівое крыло.

Ціхі голуб, павольнае крылле,

ад падстрэшка да фортакі шлях...

Вёсны дужага пакарылі,

толькі думкі ў віхурных палях.

...Быў суровы ён, кажуць, застрогі,—

хто салдзта ў тым папракне!

Наступ, стрэты, баі да знямогі...

Быў такі, як патрэбна вайне.

Вопыт фінскіх баёў і іспанскіх

скарыстоўваў у роздыме лет,
гадаванец Рабоча-Сялянскай,
сын Смаленшчыны блізкай, сусед.
Каб пісаў, расказаў бы, напэўна,
як цяжар непаспільны трымаў.
Як, бывала, з пагардаю гнеўнай
ён трывожныя звесткі прымаў.
«Акружаюць, тавгрыш!» — «Ну, годзе!
Чаю трэба спачатку папіць

ды падумаць ладком на прыродзе,

як таго нам лаўца разграміць!...

То ішоў ад ваеннай навукі,

то ад хітрасці прастай ішоў.

Сам прыдумаў з кудзеляю штуку,

што палілі браню, як вішо...

Адступленне, баі, наступленне,

у грымотах і ў полымі даль...

З перамогай прайшоў аж да Вены...

Я хачу, каб мінуў і шпіталь!

У душы прадаўжаецца бойка,

кожнай зорцы нанова палаць...

Генералы савецкага войска,

вашай славе сцягі узвываць!

Вашы коні бяспрашна пяталі,

вашы танкі ішлі напрамом.

О, не ўсіх вас жывых цалавалі,

тостам слазілі за сталом!...

Груз ваенны лажыўся гарою,

не хавалі ад куляў грудзей,

а здаралася: зоркі Героваў

набывалі салдаты часцей!

Пачуццём вы бацькоўскім балелі,

калі хлопцы валіліся з ног.

Як бацькі, неаглядна сівелі

над курганамі ўздоўж дарог...

Мелі гонар камандаваць людям

непахісным, як самі, ў баі.

І здавалася ворагу цудам,

што страі паўстэцю, як гаі!

Стала Сотая, Мінская наша

пад гвардзейскі палаючы сцяг.

Калаціла чужынцаў бяспрашна,

ратавала надзею жыцця.

...Ад Гвардзейскае першай, ад Сотай,

Русіянаўскай, маладой

проста ў вечнасць пракročылі роты

І палкі легендарнай хадой!

БАМБАВОЗАЎ

рыць. І ніколі не курьў: дур-
ная звычка...

Я гляджу ў неба над парка-
вай палянай, па летня-
му высокае, сінваатае,
ціхамірнае. Нячутна плы-
вуць аблокі, ззяе прамяніс-
тае сонца. Гляджу і дзіўлю-
ся з невычэрпнай красы
мірнага пагодлівага неба, як
бы не заўважыў яе раней.

— Пасля вайны, — пера-
хоплівае мой позірк Рыгор
Васільевіч, — я доўга не
мог прывыкнуць да такога
вось ціхмя-ціхога неба. Яно
здавалася мне пенатураль-
ным, падманым. Натураль-
ным яно было аглухлым ад
жалезнага гулу, злавесным
ад агню і выбухаў. Калі за-
канчваў лётае вучылішча, у
якое, дарчы, паступіў на
спецнабору, я і не ўяўляў,
што яно можа быць такім.
Марылася лятаць у такім
вось небе, як цяпер, дама-
шнім, кучарава-сінім. Эх, аб-
чым тады мы не марылі! Ба-
цьку сябе і легендарным Ва-
дэрыем Чкалавым, і чалос-
кінцам... — тады ўсе мала-
ды авіятары раўняліся на
Іх. А стаў жа я — Рыгорам
Ксёндзавым, ваенным штур-
манам бамбавозаў. За бая-
выя гады, а пасля за два-
ццаць мірных абжыў неба, як
родны дом, як зямлю ў
юнацтве.

— Дык вось тая беларус-
кая аперацыя «Баграціён»,
— спахопліваецца, крута бяр-
э ўбок Рыгор Васільевіч. —
Нашым чатыром франтам су-
працастала, як ведаецца, ва-
рожая група армій «Цэнтр».

Трэба было адначасова прар-
ваць нямецкую абарону на
некалькіх участках фронту,
разрэзаць варожыя сілы на
часткі і разграміць іх.

— Наш полк цяжкіх бам-
бардзіроўшчыкаў (мы ўвахо-
дзілі ў склад 16-й паветра-
най арміі) на чале з каман-
дзірам Барысам Пятровічам
Асіпчуком павінен быў дзей-
нічаць на Віцебскім напрам-
ку: граміць тылы праціў-
ніка, часці, што адступалі...

— Добра помню досвітак
23 чэрвеня 1944 года, —
Рыгор Васільевіч замірае
на хвілінку, пераносыцца,
мабыць, душой і думкамі ў
тое далёкае світанне. — Га-
товыя да вылету, мы стаялі
ля сваіх баявых машын.
Было ціха-ціха. Як заўжды
перад наступленнем. У свет-
лым змроку зелянела поле
аэрадрома, спявалі ў лесе
птушкі. Усё было нейкім
асаблівым, хвалюючым, як
бы раней нябачаным і ня-
чутным. Раптам зямля ўд-
рыганулася, завінела цішы-
ня, і небасхіл загарэўся: пра-
нізліва завыві нашы «кацю-
шы». Тысячы рэактыўных
снарадаў, выпісваючы вог-
ненныя дугі, узляталі пад
неба, разгойдвалі зямлю.
Такое ніколі не забудзеш:
ні ў яве, ні ў сне. Дзве гадзі-
ны бушавала на варожых
пазіцыях вогненнае пекла.
Потым пайшлі ў атаку нашы
танкі, і тады ў паветра пад-
няліся мы. Битва пачалася...
Мы малацілі фрыцаў на ўсіх
віцебскіх дарогах і аэрадро-
мах — працавалі не горш

«кацюш». Дзень за днём,
ноч за ноччу. Пашу Віцебск
— Лепель, напрыклад, перат-
варылі, кажуць, словамі ня-
мецкіх палонных, у «даро-
гу смерці».

Я потым фатаграфавалі з
самалёта вышкі бамбёжак, і
аж сэрца ад радасці заходзі-
лася — столькі тэхнікі і
фашыстаў мы там знішчылі!
Ні прайсці, ні праехаць.

...Блізка на сасне мітусі-
ца зялёнагрудая сінічка, ці-
каўна і весела паглядае то на
нас, то на чародку дзяцей,
што шумна гуляюць пад са-
сной. Звычайны малюнак мі-
рнага жыцця.

Апошнімі баямі, у якіх
удзельнічаў Рыгор Васілье-
віч на беларускай зямлі, бы-
лі баі пад Мінскам. Тут нашы
войскі акружылі вялізную
фашысцкую групоўку. Варо-
жыя часці, імкнучыся выр-
вацца на захад, расцякліся
на дарогах, лясках. Іх трэба
было ліквідаваць. І Рыгор
Васільевіч са сваімі баявы-
мі таварышамі скідаў на
галовы ворагаў шматлілагра-
мавыя бомбы, расстрэльваў
з кулямётаў.

Мабыць нямногім даводзі-
лася бачыць такіх агромніс-
тых малюнак баёў, якія ба-
чыў з вышынні майстар бом-
бавага ўдару Рыгор Васілье-
віч. Разбітая нямецкая тэх-
ніка, цэма варожых трупав...
Было такое пад Мінскам, у
пералесках ля Лагойскай
шашы. Фашысты спаўна раз-
лічаліся за свае злычынствы
на беларускай зямлі.

Пасля вызвалення Бела-
русі Рыгор Васільевіч ні-
шчыў ворага ў Прыбалтыцы,
у Польшчы, Аўстрыі, у Венг-
рыі і, нарэшце, у самым
гнездзе фашыстаў — Берлі-
не. Ён лятаў над палаючымі
дарогамі, гарадамі, краінамі
і, нібы ў яве, бачыў бацьку,
брата Пятра, якія недзе там,
на дне трывожнай прорвы,
таксама білі гітлераўцаў.
Пра Мікалая, старэйшага
стралковага батальёна, Ры-
гор ужо думаў у мінулым
часе: Мікалай загінуў яшчэ
ў сорах грэцім годзе пад Ка-
лугай.

255 баявых вылетаў зра-
біў за вайну Рыгор Васілье-
віч Ксёндзаў. 7 іх — 88 пад
Сталінградам, 30 — пад Ле-
нінградам, 45 — у Белару-
сі.

Указам Прэзідыума Вяр-
хоўнага Савета СССР ад 25
май 1946 года яму было
прысвоена званне Героя Са-
вецкага Саюза.

— Вось якім я тады быў.
— дастае фотакартку з на-
груднай кішэнні мой субясед-
нік.

Гляджу: высокі бравы
юнак з курчавай бародкай,
у цёплай лётнай куртцы, у
шапцы.

— Як закончылася вайна,
я сеў за кнігі... Трэба было
перавучацца: на ўзбраенне
арміі паступала новая тэхні-
ка. Сконыў вучобу і зноў
служыў у розных часцях.
Старшым штурманам, Інст-
руктарам. У Чыце, на Поў-
начы, на Далёкім Усходзе,
на Курылах. Вучыў лётную
змену, падрыхтаваў больш
дваццаці маладых экіпажаў.

У 1961 годзе выйшаў у за-
пас у званні падпалкоўніка:
працаваў партгорам, цяпер
вось начальнік аддзела кад-
раў у Інстытуце.

Мы ідзем набітай парка-
вай сцэжкай у бок Інстытута.
Пытаюся ў Рыгора Васілье-
віча пра сям'ю.

— Ёнка мая таксама ва-
лявала на Гомельшчыне. Пар-
тызанкай была. Два сыны ў
мяне. Алег і Ігар. Алег пра-
цуе на заводзе слесарам, Ігар
неўзабаве будзе паступаць у
Сувороўскае вучылішча, —
мой субяседнік усміхаецца:
— Хоча, як і бацька, стаць
афіцэрам.

Развітваемся. Зноў іду
перкам, пазіраю ў неба. Вы-
сокае, у сцішана сінняй красе.
Яно замірае над соснамі і
нібы чуйна прыслухоўваецца
да мірнага гулу самалётаў. А
пад дрэвамі, на зялёным дэ-
ване травы, гуляюць дзеці.
Бестурботныя, шчаслівыя...

У СЛОВАХ, ФАРБАХ І КАДРАХ

Хто ў нас, на Беларусі, не ведае славаці парызана, удзельніка дзвюх войнаў — грамадзянскай і Вялікай Айчыннай — Васіля Ісакавіча Талаша? Вобраз гэтага мужа нага палешука неаднойчы прывабліваў дзеячаў мастацтва і літаратуры. Яшчэ ў перадаванні гады гераічнаму змагару Якуб Колас прысвяціў апавесць «Дрыгва», у тых ж гады быў створаны і сцэнічны вобраз дзеда Талаша — у Віцебскім драматычным тэатры і ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР у Мінску.

Асабліва вялікая цікавасць абудзілася да вобраза Талаша ў гады Вялікай Айчыннай

дзі, пераперазаны крыж-накрыж патроннымі стужкамі, з падвешанымі на поясе гранатамі. На кашушок наваг вынесены і дзедавы ўзнагароды (Васіль Ісакавіч за ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне быў адзначаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені (1944) і медалём «Парызану Айчыннай вайны» (1943).

Зусім інакш падае дзеда Талаша І. Ахрэмчык (партрэт яго работы ўпершыню быў змешчаны ў сатырычнай газеце-плакаце «Раздавім фашысцкую гадзіну» — № 97, 1943). Мастак звяртае ўвагу на ўнутраную засяроджанасць героя, на яго духоўны свет. Задумлены, зацяты, ён увесь сам у сабе. Думкі Талаша імкнуцца на Палессе, дзе Прыпяць, яго любімая рака, у родныя Навасёлкі. Але яны ў фашысцкай няволі. Таму і смутак, і туга ў вачах старога парызана.

Тысяча дзевяцісот сорак трэці год... Дзед Талаш выступае па радыё, дапамагае пісаць лістоўку-зварот «Забіць гітлераўца не грэх, а святая справа», яго здымалі і кінематаграфісты. Тое жывое імгненне на стуж-

Прыбой піша вялікі франтавы нарыс «Стогадовы парызан», у якім падрабязна апавядае пра Талашова змаганне з гітлераўскімі захопнікамі. Свае вершы прысвячаюць Талашу паэты Аляксей Суркоў і Міхась Машара. Цікава, што іх творы пра дзеда Талаша як парызана Айчыннай вайны былі напісаны ў першыя месяцы фашысцкай навалы.

Аляксей Суркоў, напрыклад, апублікаваў свой верш 7 верасня 1941 года, калі дзед Талаш жыў яшчэ ў сваіх Навасёлках, калі партызанскі рух на Петрыкаўшчыне толькі-толькі распачынаўся.

Творы абодвух паэтаў — і Суркова, і Машары — ніколі не былі ў супярэчнасці з рэчаіснасцю. Талашова змаганне з гітлераўскімі захопнікамі пачалося сапраўды з першых дзён акупацыі Петрыкаўшчыны. Гітлераўцы дацудзілі, што стары партызан быў узнагароджаны за ўдзел у грамадзянскай вайне чырвоным ордэнам, пачалі патрабаваць, каб ён здаў сваю ўзнагароду акупацыйнай уладзе. Пачаліся пакутлівыя дні... Допыты, катаванні, пагрозы расстрэлам, Петрыкаўскі астрог... Ды не скарыўся ворагу стары Талаш. Таму паэты мелі поўнае права яшчэ ў сорак першым сказаць:

Дзед Талаш не горбіць спіну,
Бліскавіца б'е з-пад бруі:
У бой за родную краіну
Заклікае дзед сыноў.

А. СУРКОЎ.

(Пераклад К. Крапівы).

Гэткім жа пафасам прасякнуты верш і Міхась Машара:

І чуваць у прасторы сінім,
Як снілкае дзед на бой:
— Усе на бітву!
За Радзіму,
Уставай, народзе, мой!

Бараніць сваю Радзіму, аддана служыць ёй дзед Талаш заўсёды лічыў сваім святым абавязкам. Пальмяным патрыятам паўстае ён з твораў часу Вялікай Айчыннай вайны, што былі прысвечаны яму. У яго вобразе адбіліся лепшыя нацыянальныя рысы нашага народа: духоўная і фізічная сіла, энергія, непакура.

Такім падаюць яго і ў мемуарных кнігах тых, хто блізка ведаў яго, сустракаўся з ім у суровыя дні Вялікай Айчыннай вайны — Герой Савецкага Саюза Р. Мачульскі і У. Лабанок («Вечны агонь», «Парызаны прымаюць бой»), У. Якавенка («На акупіраванай зямлі») і іншыя.

Няма сумнення, што мастакі слова, майстры пэндзля, кінематаграфісты яшчэ неаднойчы звернуцца да асобы Васіля Ісакавіча. Ён пражыў вялікае і змястоўнае жыццё, і яго варта ўвагі нашых дзеячаў літаратуры і мастацтва.

У. СОДАЛЬ.

Якуб Колас і дзед Талаш. Кадр з дакументальнага кінафільма.

вайны. Так, скульптар Заір Азгур у суровым 1943 годзе (дзе Талаш жыў у той час у Маскве) лепіць з натуре аблічча народнага героя. Скульптар імкнуўся гадзі схаліць перш за ўсё ўнутраны стан душы першага кіраўніка партызанскага руху на Беларусі. (Помнік устаноўлены на Радзіме Талаша — у Петрыкаве).

У тым жа 1943 годзе дзед Талаш пазіруе і мастакам: І. Ахрэмчыку і Ф. Мадораву. Партрэт Мадорава ў нас найбольш вядомы. Дзед Талаш паўстае з гэтага партрэта як абагульнены вобраз народнага мсціўцы.

Таму мастак наўмысна надаў знешнасці старога парызана асаблівую ўвагу. У яго ваяўнічы выгляд: у кароткім аўчынным кашушкі, з аўтаматам, звешаным на гру-

цы, дзе мы бачым дзеда Талаша, хвалюе нас і сёння.

...Дзед Талаш за сціплым столікам. Перад ім шклянка чаю з апущанай у яе лыжачкай... Сподак з невялікай грудкай пячэння...

Побач — яго субяседнік, народны паэт Беларусі Якуб Колас...

...Дзед Талаш у самым экстазе гаворкі, ён жвава жэстыкулюе рукамі.

Якуб Колас шчыра, па-коласаўску стрымана, пасміхаецца. А дыктарскі тэкст паведамляе, што ў дзевяностадзевяцігадовага Талаша «яшчэ моцная рука і зоркае вока». (Кіначасопіс «Савецкая Беларусь», №№ 2—3 1943 г.).

Шмат пальмяных радкоў прысвяцілі дзеду Талашу ў гады Вялікай Айчыннай і нашы мастакі слова. Новікаў-

УЗНАГАРОДА СТАЛІЧНЫМ АРТЫСТАМ

Спектаклямі «Грамадзянская справа» С. Алёшына і «Трамвай «Жаданне» Т. Уільямса 2 ліпеня ў Мінску закончыў гастролі Маскоўскай акадэмічнага тэатра імя У. Маякоўскага. На дзвюх сцэнічных пляцоўках адначасова — у тэатры оперы і балета і акруговым Доме афіцэраў — госці за няпоўны месяц больш чым 60 разоў паказалі 14 лепшых сваіх спектакляў. Усе яны праходзілі пры аншлагах.

Развітаваючыся з дарагімі гасцямі, заслужаная артыстка БССР Т. Н. Аляксеева ад імя тэатральнай грамадскасці горада і глядачоў сардэчна падзякавала масквічам за высокае мастацтва, за шчодрасць, з якой яны аддаюць свой талент людзям.

Са словам у адказ выступіў галоўны рэжысёр тэатра, народны артыст РСФСР А. А. Ганчароў. Ён сказаў:

— Гэта самыя цікавыя і самыя памятнае за апошнія гады гастролі. Яны супалі са святкаваннем 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Мы падзялілі з мінчанамі радасць і ўрачыстасць у сувязі з прысваеннем Мінску ганаровага звання «Горада-героя», прынялі ўдзел у святочных канцэртах на Кургане Славы і ў Палацы спорту.

Рэжысёры і вядучыя акцёры тэатра імя Маякоўскага сустракаліся з членамі клуба навуковай і творчай моладзі ў Доме мастацтваў, з артыстамі тэатра імя Янкі Купалы, са студэнтамі тэатральна-мастацкага інстытута, праводзілі вечары пытанняў і адказаў, шэфіцкія канцэрты.

У Мінску рэпертуар тэатра імя У. Маякоўскага папоўніўся новым спектаклем: тут адбылася прэм'ера камедыі Э. Брагінскага і Э. Разанава «Сваікі», якая была цёпла прынята глядачамі.

На спектаклях гасцей

вала 70 тысяч гараджан і больш чым 5 тысяч працаўнікоў вёскі. На закрыцці гастролей маскоўскіх артыстаў у Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР прысутнічалі таварышы П. М. Машэраў, А. Н. Аксёнаў, Ц. Я. Кісялёў, А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў.

2 ліпеня намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок уручыў Ганчарову граматы Вярхоўнага Савета Беларускай ССР калектыву Маскоўскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя У. Маякоўскага за паспяховае правядзенне гастролей у Мінску і вялікую работу па мастацкаму абслугоўванню працоўных. Узнагароду прынялі дырэктар тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў Бурацкай АССР В. А. Чайкоўскі, галоўны рэжысёр, народны артыст РСФСР А. А. Ганчароў, сакратар партарганізацыі тэатра І. М. Сірэнка, заслужаныя артысты РСФСР Г. А. Анісімава, С. В. Немалева і С. Н. Мізеры.

Ад імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі У. Е. Лабанок сардэчна павіншаваў калектыў тэатра за заслужанай узнагародой і пажадаў новых творчых поспехаў.

Са словам у адказ выступіў А. А. Ганчароў. Ён выказаў удзячнасць Цэнтральнаму Камітэту Кампартыі Беларусі, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета БССР і Савету Міністраў рэспублікі за высокую ацэнку работы, якую правёў тэатр у час гастролей у Мінску.

БЕЛТА.

ФОТАЛІТАПІС РЭСПУБЛІКІ

Калі 250 работ майстроў фатаграфіі дэманструецца на прысвечанай 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў рэспубліканскай выстаўцы мастацкай і дакументальнай фатаграфіі, якая адкрылася 27 чэрвеня ў Мінску.

У экспазіцыі шмат здымкаў ваяўнічых гадоў. Яны расказваюць аб мужнасці і гераізме савецкіх воінаў і партызан, уваскрашаюць баявыя эпізоды ўсёнараднай барацьбы супраць гітлераўцаў.

Удзельнічаюць у выстаўцы былыя ваенныя фотакарэспандэнты — масквіч М. Савін, кірэктар П. Бернштэйн і С. Караткоў з Сухумі. Іх франтавыя здымкі расказваюць аб баях за Беларусь, аб вызваленні Мінска, напамінаюць аб горы і стратах, якія прынесла беларускім народу вайна.

Росквіту роднай рэспублікі, яе гарадоў і вёсак, радаснай патрыячнай працы людзей прысвечаны работы В. Аркашава, Ф. Бачылы, У. Лупейкі, У. Марцінчыка з Мінска, А. Церлюкевіча з Віцебска, Э. Кабяка з Баранавіч і многіх іншых майстроў фатаграфіі.

БЕЛТА.

ВОДГУЛЛЕ ХАРАСТВА

Калектыў музычнага вучылішча ў Маладзечна праводзіць шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных святкаванню 30-годдзя вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Камсамольскія групы саборнічаюць па ўсіх відах вучэбнай і грамадскай работы, адбываюцца сустрэчы юных музыкантаў з ветэранамі вайны, наладжваюцца канцэрты.

Слухачы асабліва цёпла сустрапі выступленне выкладчыка Мікалая Дзяржэ ў вялікай праграмай фартэп'яна музыкі. Ён выканаў творы Моцарта, Бетховена і Шапэна. Дасведчаныя слухачы адзначылі самастойную трактовку некаторых твораў. Так, М. Дзяржэ тонка адчувае

стылістычную арыгінальнасць і дух нацюрнаў і прэлюдыя вялікага польскага кампазітара, па-філасофску змястоўна і эмацыянальна пранікнёна прагучала другая частка санаты рэ мажор Бетховена. Што датычыць выканання «сонечнай музыкі» Моцарта, то варта заўважыць, што гучанню яго санаты до мажор пакуль што нешта празрыстасці.

Такі багаты па зместу канцэрт саліста (з ліку выкладчыкаў) адбыўся ў Маладзечна ўпершыню. Трэба спадзявацца, што прыём публікі заахваціць і педагогаў іншых спецыяльнасцей да падобных выступленняў.

В. ЗІНЬКЕВІЧ.

Мы з горада-героя.

Фота Ул. ЛУПЕЙКІ. (БЕЛТА).

Кіно

ІРА ЛЮДЗЕЙ ВЫСОКАГА ПАЛЁТУ

Здаецца, гэтая яркая каляровая стужка «Таму, што кахаю» будзе не зусім звычайным фільмам. Кінарэжысёр Ігар Дабралюбаў расказаў, што сцэнарысты Аркадзь Пінчук і Вадзім Тэўнін, кінааператар Рыгор Масальскі, мастак Уладзімір Белавусаў, гукааператар Васіль Дзёмкін, адным словам, уся здымачная група, ацэбры, асістэнты — уклалі ў карціну душу, працавалі сапраўды самааддана, як таго патрабавала ідэя, удакладнім, высокая ідэя ваенна-патрыятычнага фільма.

...Час дзеяння — нашы дні. Месцы дзеяння — далёкі і заснежаны гарнізон, вялікія гарады. Герой — ваенны лётчык, які кіруючы сучаснымі, звышгукавымі самалётамі. Гераніні — іх жонкі і сяброўкі, якія падзяляюць з мужчынамі ўсе іх радасці і засмучэнні, трывогі, начныя палёты, баявыя паверкі.

Гэта кінарасказ аб адным з вядучых радоў войск Савецкай Арміі — знішчальнай авіяцыі. Афіцэры, лётчыкі-інжынеры — высокаадукаваныя людзі, толькі такім і даверана першакласная тэхніка. Яны жывуць на экране, адважныя і простыя. Яны пяшчотна любяць свае багатырскія машыны. Такія іх сутнасць, людзей высокага палёту.

А праблема? Ігар Дабралюбаў гаворыць:

— Глядач настолькі разумны, што нельга яму нічога навізаваць. Мы яго павінны ўсім ходам фільма, дзеяння прывесці да роздумаў. Няхай і пасля заканчэння сеанса думае. Праблему ён і сам знойдзе.

Мы ж ставім сабе канкрэтную задачу паказаць сённяшняю армію, знішчальную авіяцыю, асабовы састаў і матэрыяльная частка якой ужо цяпер рэзка адрозніваецца ад кантынгенту войск і тэхнікі пачатку 60-х гадоў. Такая неабходнасць,

такое патрабаванне часу. Мы імкнуліся паказаць пісьменных, рашучых і валявых малодых камандзіраў арміі, не забываючыся, аднак, аб пераемнасці баявых традыцый. Ваенная моладзь і ветэраны ідуць побач. Поплеч. Крыло ў крыло.

Розныя гэта людзі... Сябры — капітаны Мікалай Мураўёў і Яўген Шэлест, камандзір палка — Герой Савецкага Саюза палкоўнік Раман Ігнатавіч Белы, старшы лейтэнант-тэхнік Анатоля Жук — галоўны герой фільма. Іх адпаведна і, на мой погляд, вельмі ўдала сыгралі: Генадзь Каралькоў, Васіль Бачкароў, Мікалай Рыбніцаў, Юрый Кузьмянкаў.

На жаночыя ролі былі запрошаны таленавітыя актрысы тэатраў і кіно: Наталля Вялічка (Каця Шэлест), Валяціна Цялічкіна (Лена Мураўёва). Вельмі складаны, глыбокага ўнутранага зместу вобраз выдатна раскрыла Наталля Гвоздзікава (Вера). Несумненна, з поспехам сыграла ролю жонкі палкоўніка Белы народная артыстка

СССР Аляксандра Клімава.

У фільме ёсць і дзіцячыя ролі. Сына Мураўёва — Антона — сыграў шасцігадовы Антон Каралькоў. Маленькі артыст здымаўся разам з татам. Жаласлівых блізнят Шэлестаў — Гену і Сярожа — ігралі малыя Гена і Сярожа. Праўда, у дадзеным выпадку сямейнасці не было.

Герой фільма ў пошуках, у марах. Яўген Шэлест марыць аб штурвале самалёта, які ён ўзімае ў паветра ў якасці лётчыка-выпрабавальніка. Свае ўласныя планы ў Мікалая Мураўёва, у Анатоля Жука, у палкоўніка Белы. Герой — складаны комплекс пачуццяў, розных характараў.

Здаецца, вельмі старанна абмеркаваны быў сцэнарый, удакладнены і дэталізаваны план здымак, але жыццё диктавала нам свае ўмовы, набліжала да рэальнасці.

Праводзячы натурныя здымкі, у Запалар'і, мы назіралі такія захапляючыя сцэны сапраўднага жыцця лётчыкаў, што тут жа пераарблялі сцэнарны план,

часткова мяняючы сюжэтную лінію, трансфармуючы новыя рысы характараў герояў проста на плёнку.

Мы вельмі ўдзячны ўсім, хто ўдзельнічаў у стварэнні нашага фільма. Асабліваю ўдзячнасць ад імя ўсяго творчага здымачнага калектыву мы выказваем галоўнаму нашаму кансультанту — Маршалу авіяцыі — Мікалаю Сямёнавічу Скрыпко. Неацэннай і паважнаму шчодрой была іх сяброўская дапамога.

Можна раскрыць і яшчэ адзін сакрэт. Кампазітар Ян Фрэнкель на словы Міхаіла Таніча напісаў для фільма дзве песні. Адну з іх выконвае Іосіф Кабзон, другую — Мікалай Рыбніцаў...

Што яшчэ нас хвалюе — гэта адчуванне асаблівай адказнасці ў сувязі з тым, што стужка зроблена акурат у дні, калі народ святкуе гадавіну вызвалення роднай зямлі ад фашысцкіх захопнікаў. Лічым, нам пашчасціла, —

гэта нібы яшчэ адзін творчы падарунак кінематаграфістаў да юбілейнай даты.

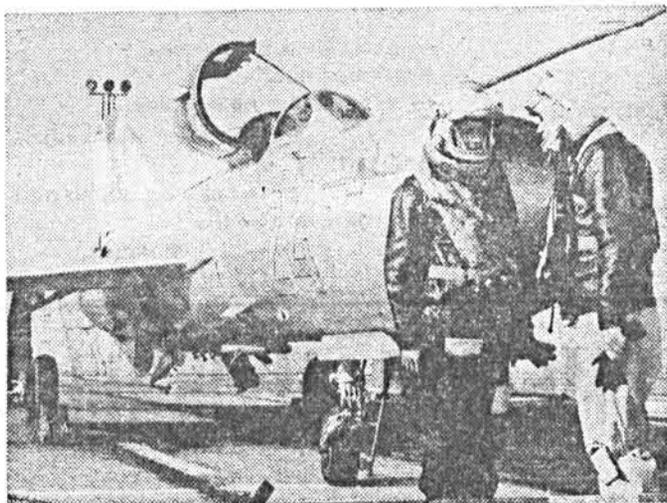
І ГЛЯДАЧ, які ведае шэсць папярэдніх мастацкіх фільмаў гэтага рэжысёра, сярод іх — і «Івана Макаравіча», і «Вуліцу без канца», чакае цяпер новай сустрэчы з вобразамі сучаснікаў — з маляўнічымі і акрэсленымі характарамі, з людзьмі ясных жыццёвых ідэалаў. Вядома, што І. Дабралюбаў па сваёму асэнсоўвае і сюжэтныя казіі: захоўваючы так званы стрыжань інтрыгі, пралапанаваны сцэнарыем, ён здымае карціну з гранічным набліжэннем да рэчаіснасці. Мабыць, і на гэты раз мы адкроем у яго творы нешта новае ў рэжысёрскім почырку і манеры раскрыцця надзеёнай тэмы.

Яўген ЗВАНАРОУ.

Рабочы момант. Народная артыстка СССР А. Клімава, рэжысёр І. Дабралюбаў і самыя юныя выканаўцы — браты-блізняты Гена і Сярожа — рытулююцца да здымак.

Кадр з будучага фільма.

Фота Л. КАРАВАЕВА.

ГАРТАЮЧЫ СТАРОНКІ ЛЕТАПІСУ...

Гомельская студыя тэлебачання паказала чарговы выпуск альманаха «Слава», цалкам прысвечаны знамянальнай даце — 30-годдзю вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Вядучымі перадачы былі навуковы супрацоўнік абласнога краязнаўчага музея, удзельнік баёў на Беларусі М. Царкоў і сакратар Жлобінскага райкома КПБ М. Хобатаў. Іх расказ аб падзеях сорока чацвёртага года і ходзе аперацыі «Баграціён» ілюстраваліся дакументамі, кадрамі ваеннай хронікі, фотаздымкамі франтавых карэспандэнтаў. Асобныя эпизоды камэнціравалі ўдзельнікі баявых дзеянняў на тэрыторыі Беларусі, сярод іх — Герой Савецкага Саюза І. Дз'якаў, палкоўнік у адстаўцы А. Пяталёў, брат Героя Савецкага Саюза С. Краснапёрава Уладзімір Леанідавіч...

Летась у часе асушальных работ у Светлагорскім раёне (паблізу вёскі Пятровічы) экскаватаршык — заслужаны меліяратар БССР Л. Белька — знайшоў абломкі баявога самалёта і дакументы авіятараў — партыйны білет, выданы 27 сакавіка 1943 года палітаддзелам 299-й штурмавой авіядывізіі

на імя Я. Беўзюка, картку на атрыманне харчавання лётнага саставу, квіток грашовага пераводу і іншыя паперы. Супрацоўнікі абласнога краязнаўчага музея і Светлагорскага ваенкамата на працягу года высвятлялі абставіны падзвігу і гібелі экіпажа. Аказалася, што Я. Бяўзюк у той дзень папрасіў дазволу ў камандавання ляцець на штурмавіку ў якасці стралка (сам ён быў інжынер-капітанам). Камандзірам экіпажа быў Герой Савецкага Саюза старшы лейтэнант С. Краснапёраў. У часе баявога палёту ў машыну трапіў варожы снарад. Калі камандзір рабіў прыжок з парашутом, бак узарваўся, і лётчык вогненным факелам упаў на зямлю. Загінуў і стралок, капітан Я. Бяўзюк.

На месцы, дзе быў знойдзены самалёт герояў, і на іх магільне пабывалі пяцёра братоў Краснапёравых (з горада Пярмі) і сыны Беўзюка з Украіны. Светлагорцы беражліва захоўваюць памяць аб войнах, якія мужна змагаліся на іх зямлі і ў небе над ёй...

З такіх хвалюючых эпизодаў і была пабудавана перадача тэлеальманаха «Слава» (рэжысёр С. Замойскі, рэдактар — Ф. Цалко).

Іван КІРЭЙЧЫК.

Мемарыяльны комплекс «Прарыў» пablзу Ушачаў.

Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА (БЕЛТА).

Рыгор БАРАДУЛІН

ПЛІТЫ

**МЕМАРЫЯЛЬНАГА
КОМПЛЕКСУ**

КАЛЯ ВЁСКИ ПЛІНА

Анатоль Анікейчык,
за паводзіны—двойка!—
да дырэктара з бацькам
прыйдзеш!
Як не быць настаўніцы
ў крыўдзе—
натварыў шкоды:
вырваў старонкі

з журнала першага класа
Ушачкай сярэдняй школы
сорак чацвёртага года...
Цяжка варушыць старое.
Не адарваць старонкі
ад умуражэлай аблогі—
апалі,
як цяжкія аблогі...
Па гулкіх старонках—
чыгунных плітах,
жалобаю апавітых,—
пераклічка
праз трыццаць гадоў...
Балючая памяць жывая
з блакднага небыцця вырывае
імёны бацькоў і братоў
першакласнікаў колішніх,
помнікаў
шаснаццаці партызанскіх брыгад.
Зноў
дротам калючым колішся,
здзічэлы агрэст прыгад...
...Аўдошка,

Апёнак,
Бурак,
Дук,
Жарнасек,
Жаўранак,
Лукашонак,
Кабяк,
Карабань,
Роўба,
Смаргун,
Цвяцінскі,
Якута,
Ярмош...
Маўчанне ў смутку журыцца.
Рэха гукіае
балоты,
ляды.
— Хто сёння дзяжурны?
Адказвае час:
— Усе пайшлі на прарыў
блакады...
Алфавіт
знямелых ад жалю пліт
незагойную памяць
паліць...

ПОМНІМ ВАС, ГОРДЫЯ, СМЕЛЫЯ, МУЖНЫЯ

НЯМА сучаснага без
мінулага і будучыні
без сучаснага.
У Беларусі — 6013 помні-
каў гісторыі і культуры
значная большасць

Значны вопыт мае Го-
мельскае абласное аддзялен-
не таварыства аховы помні-
каў гісторыі і культуры.

30-годдзя фотавыстаўкі. У
Гомелі праведзены святы
вуліц Перамогі, Ракасоўска-
га, братоў Лізюковых, Кагу-

самольскі чацвер» — суст-
рэчы з ветэранамі, паходы
на маршрутах воінскіх пад-
раздзяленняў, якія вызвалілі
Рагачоў і раён. Камсамоль-
скімі арганізацыямі раёна
праводзіцца эстафета «Тра-
дыцыям слаўным верныя».

У Калінінкіцкім раёне, як
паведаміў удзельнікам кан-
ферэнцыі загадчык аддзела
культуры К. Шчарбін, толь-
кі ў школах і культасвет-
установах адбылося звыш
500 сустрэч з ветэранамі
Вялікай Айчыннай вайны.
Паход-эстафета «Ад помніка
да помніка» дала магчы-
масць аформіць 35 альбо-
маў, якія экспануюцца ў
кутках і пакоях баявой сла-
вы сельскіх устаноў куль-
туры. За пяць месяцаў гэта-
з года ў раёне прачытана
аля трохсот лекцый на тэ-
мы: «Уклад беларускага на-
ода ў разгром нямецка-фа-
шысцкіх захопнікаў», «Пар-
тызанская вайна ў Белару-
сі», «Слаўныя сыны і дочкі
беларускага народа», «Ка-
лінінкічане ў баях за Радзі-
му» і інш.

Удзельнікі канферэнцыі
пазнаёмліліся з работай на-
роднага музея працоўнай
славы ордэна Леніна завода
«Гомсельмаш», пабывалі ў
Чарнігаве, дзе пазнаёмліліся
з памятнымі мясцінамі го-
рада, абмяняліся вопытам
работы з Чарнігаўскім аб-
ласным саветам таварыства
аховы помнікаў гісторыі і
культуры, з дзейнасцю яго
пярвічных арганізацый.

У рабоце канферэнцыі
прынялі ўдзел прадстаўнікі
таварыстваў Украіны і Літ-
вы.

ГУРТКОЎЦЫ ВУЧАЦА

Адбыўся першы рэспублі-
канскі семінар-практыкум
кіраўнікоў студый і гурткоў
выяўленчага і дэкаратыўна-
га мастацтва, арганізаваны
рэспубліканскімі дамамі на-
роднай творчасці і мастацкай
самадзейнасці сумесна з Са-
юзам мастакоў БССР.

Заняткі праводзіліся ў
майстэрнях мастацкага фа-
культэта Беларускага дзяр-
жаўнага тэатральна-мастац-
кага інстытута. Перад
удзельнікамі семінара вы-
ступілі педагогі — заслужа-
ны дзеяч мастацтваў БССР
У. Сухаверхаў, дацэнт
С. Лакішык, М. Вяляеў,
А. Казлоўскі, Л. Мірошэва,
кандыдат філасофскіх навук
І. Ушацкая і іншыя.

На працягу тыдня ўдзель-
нікі семінара вывучалі мето-
дыку выкладання рысунка,
жывапісу, кампазіцыі. Аб-
меньваліся вопытам работы.
У Палацы культуры Белсаў-
профа была арганізавана вы-
стаўка лепшых работ удзель-
нікаў самадзейных студый,
гурткоў і творчых клубаў.
Удзельнікі семінара і навед-
вальнікі выстаўкі з цікавас-
цю азнаёмліліся з малюнкамі,
алоўкавымі накідамі, жыва-
піснай керамікай, разьбой па
дрэву, габеленамі. Асабліва
шырока была прадстаўлена
творчасць удзельнікаў на-
роднай студыі выяўленчага і
дэкаратыўнага мастацтва
мінскага Палаца культуры
тэкстыльшчыкаў, студыі Па-
лаца культуры Мінскага
трактарнага завода.

Выказана спадзяванне,
што метадычныя семінары
кіраўнікоў выяўленчых сту-
дый і гурткоў на базе рэспублі-
канскіх справаздачных
выставак будучы праводзіцца
штогод, што ў іх прымуць
удзел студыйцы кожнага го-
рада рэспублікі.

Т. АСВЕЙСКАЯ.

Вось два невялікія ін-
тэрв'ю з імі. Загадчык наву-
кова-даследчага аддзела Ук-
раінскага таварыства аховы
помнікаў гісторыі і культу-
ры С. Шаўчэнка:

— На мяне зрабілі вялі-
кае ўражанне выступленні
ўдзельнікаў навукова-прак-
тычнай канферэнцыі, дзеля-
вы абмен вопытам, які мае
Беларускае таварыства.
Асабліва нас зацікавіла доб-
ра наладжаная лекцыйная
прапаганда, выпуск букле-
таў, брашур, звязаных з вы-
вучэннем асобных помнікаў.
Шырока выступаюць у вас
ветэраны вайны з прапаган-
дай ратнага подзвігу герояў.
Гэты вопыт мы пастараемся
ўзяць сабе на ўзбраенне.
Цяпер на Украіне ствараец-
ца мемарыяльны музей Вя-
лікай Айчыннай вайны. Спа-
дзяёмся, што беларускія ка-
легі дапамогуць нам сабраць
матэрыялы, звязаныя з не-
кааторымі героямі вайны.

Начальнік упраўлення му-
зеяў і аховы помнікаў Міні-
стэрства культуры Літоў-
скай ССР, намеснік старшы-
ні Таварыства аховы помні-
каў і краязнаўства рэспублі-
кі Ёнас Глямажа:

— Нядаўна таварыствы
Беларусі і Літвы заключылі
дагавор на сацыялістычнае
спаборніцтва. Гэта, думаю,
дапаможа нам больш мэтанакі-
равана весці работу па пра-
пагандзе і ахове помнікаў.
Неўзабаве мы будзем адзна-
чаць 30-годдзе вызвалення
Літвы ад нямецка-фашысцкіх
захопнікаў. У Беларусі і
Літве праектуецца агульны
помнік, прысвечаны сумес-
най партызанскай барацьбе.
Гэты манумент агульнымі
памаганямі скульптараў і
архітэктараў Беларусі і Літ-
вы будзе пастаўлены на гра-
ніцы дзвюх рэспублік.

А. САКАЛОУ.

— **В**Ы НЕ БАЧЫЛІ Беларусь? На дзіва «мілы» раздзел атрымаўся...— Гэтымі словамі сустрэў мяне галоўны метадыст па арганізацыі Усесаюзнай выстаўкі Р. Занін. І колькі б я потым ні глядзела творы самадзейных мастакоў Беларусі, увесь час успаміналася гэтае зусім не мастацтвазнаўчае, але так дакладна сказанае слова «мілы». Магчыма, яно больш датычыць тых людзей, аўтараў гэтых работ, якія так самааддана служаць мастацтву, так шчодро прысвячаюць яму свой адпачынак, і так добрасумленна адлюстроўваюць жыццё. Карціны выстаўкі захапляюць глыбокай пашанай іх стваральнікаў да прыроды, нейкім шчырым даверам да прыгажосці свету. Мы павінны аддаць належнае і выключнай працаздольнасці самадзейных мастакоў.

Зусім не проста пасля працоўнага дня займацца выяўленчым мастацтвам. Але чалавек імкнецца быць стваральнікам цудоўнага. Гэтая эстэтычная патрэба прымушае і маладых, і ўжо сталых людзей, ветэранаў працы, ганаровых пенсіянераў ва ўсе часы года з цяжкім эцюднікам калясіць па гарадах і прыгарадах, забірацца ў аддаленыя куткі рэспублікі. Гарачай любоўю да роднай зямлі і яе сціплых працаўнікоў народжаны іх карціны. І гэтая любоў саграе сэрны кожнага глядача.

Творчыя поспехі самадзейных мастакоў дазволілі арганізаваць на выстаўцы невялікія персанальныя раздзелы Ф. Дудо (Мінск), П. Баранава (Віцебск), Л. Трахалёвай (Гомельская вобл.). Мы бачым, што пры агульных прынцыпах падыходу да рэчаіснасці у творчасці кожнага самадзейнага мастака

ёсць індывідуальныя рысы, якія адрозніваюць яго ад кожнага іншага.

Ф. Дудо даўно вядомы па гарадскіх і рэспубліканскіх выстаўках, піша партрэты і пейзажы. Праўдзівыя і дакладныя ў характарыстыцы адлюстраваныя ім людзі: энергічная жанчына ў белым

нах. Вось промні сонца вырваліся з-за цёмнага воблака і залілі пустыннае поле, з якога ўжо сабраны ўраджай, і зямля мігціць то цёплым, то бялімі танамі. Другая карціна нібы свеціцца пясчым і мяккім блакітам квітнучага лёну.

Калі Трахалёву мы маг-

луэтам новабудуляў, мастоў, дарог. Мастак выбірае для адлюстравання лета — з пышнай зелянінай, кветнікамі, ясным блакітным небам. Гэта пара года вабіць яго яркімі, адкрытымі колерамі, якія дазваляюць зрабіць твор асабліва святочным, мажорным.

Свосасаблівае індывідуальнае почырну мастака адчуваецца і ў эмацыянальна-ўсхваляваным жывапісе М. Чарвякова, і ў спакойнай інтымнай лірыцы П. Іванова, і ў рэпартажных, з яркімі прыкметамі сучаснага жыцця карцінах М. Андыка, П. Шэлюты, Б. Маліноўскага. З'явы, якія захапляюць самадзейных мастакоў, часам нечаканыя, але заўсёды пранікнёныя і выразныя. В. Лабковіч, напрыклад, піша заводскую трубу — чырвоную, цагляную, з лёгкім дыскам на фоне ранішняга мроіва. Эцюд названы «Гудок кліча».

Трэба падкрэсліць, што, дамагаючыся жыццёвай праўдзівасці, аматары-жывапісцы ўсё ж мала фантазіруюць, часам ім не хапае глыбокіх абагульненняў, яны слаба выкарыстоўваюць асацыятыўныя магчымасці, а таму карціны іх, калі нават яны напісаны не з натуры, усё ж маюць строга «натурны» характар. Праўда, гэта ўзрушае глядача і надае спецыфічную своеасаблівае работам самадзейных мастакоў Беларусі.

Асобна хочацца адзначыць творчасць М. Засінца (Го-

мельская вобл.). У яго невялікіх памерах, надзвычай мяккіх і лірычных работах адчуваецца не толькі тонкая назіральнасць, але і імкненне да глыбіні ў адлюстраванні тамы, да стварэння вобразаў абагуленых. Карціна «Юнацтва». На ёй паказаны юнак і дзяўчына, якія пасадзілі маладыя дрэўцы. Ружова-залацісты каларыт карціны, заварожана-летуценны эмацыянальны яе настрой перададзены ў франтальнай стычнасці фігур, у магутным ствале дрэва з пшчотнымі парасткамі. Усё, як гавораць, «працуе» на адзін вобраз. Вобраз светлага і шчаслівага юнацтва. Такая ж яскравая і работа мастака «Была вайна». На першым плане, спіной да глядача, жанчына і дзве дзяўчынкі вігаюць салдат. Пахмурныя воблакі паўзуць над полем. І ёсць у гэтым лаканічным адлюстраванні і драматызм, і мужнасць суровых гадоў. Шмат цеплыні, любові да сельскай працы ў карціне «Уборка сена». У ёй і гарачыня лета, і сканцэнтраванасць людзей у іх звычайнай і неабходнай працы.

«Слава працы» — дэвіз выстаўкі, якая разгорнута ў залах манежа. І не толькі таму, што тема працы пераважае ў творчасці самадзейных мастакоў. Мастацтва, якое ствараецца імі, уключае людзей працы, уключае свабоднага, творчага чалавека.

Э. ПУГАЧОВА.

Масква.

З ЛЮБОЎЮ ДА РОДНАЙ ЗЯМЛІ

ЖЫВАПІС САМАДЗЕЙНЫХ МАСТАКОЎ НА
УСЕСАЮЗНАЙ ВЫСТАЎЦЫ

халаце з сонечным бляскам медалёў і ордэнаў на грудзях, строгі і крыху сухаваты М. Кацэр перад кнігай, з акулрамі ў руцэ. Пейзажы Дудо захоўваюць чысціню і яснасць колеру, уласціваю партрэтам, але яны больш лірычныя. Тонка перададзены стан восенскага дня ў невялікім эцюдзе «Новы ўчастак». А як знаёма нам свежасць толькі што выпаўшага блакітнага снегу ў карціне «Зімовы дзень!». Яна дышае бадзёрасцю. У гэты светлы дзень радасна і хуткім лыжнікам, і гарэзліваму снегіру з чырвонай грудкай, якога так любоўна выпісаў мастак.

У карцінах Дудо лірыка тонкая, стрыманая.

А вось жывапіс Л. Трахалёвай — зусім іншы. Эмацыянальны настрой яе карцін узнімаецца да патэтыкі. Мастачка любіць вялікія прасторы, бяздоннае неба і асабліва святло. Святло — актыўная дзеючая сіла ў яе карці-

лі б назваць натхнёным паэтам, то «сусед» яе па выстаўцы П. Баранаў — гэта разважлівы празаік і нястомны апавядальнік. Мы знаёмімся на выстаўцы з самім мастаком па аўтапартрэт — сталы, але маладжавы чалавек у ваеннай форме з пранікнёным, скіраваным на нас позірам. Пейзажы Баранава «На берагах ракі Віцьбы» і «Новы Віцебск» ствараюць яркую і багатую панараму старажытнага горада, падкрэсліваючы яго маладосць характэрным сі-

ЦІКАВАЯ ЭКСПАЗІЦЫЯ

Любоўю да роднай зямлі, да яе людзей — мужных барацьбітоў за свабоду і незалежнасць Радзімы, таленавітых стваральнікаў новага жыцця прасякнуты творы, якія экспануюцца на вялікай мастацкай выстаўцы, якая адкрылася 27 чэрвеня ў Палацы мастацтва. Яна прысвячаецца 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і прысваенню яе сталіцы — Мінску ганаровага звання — «Горад-герой».

У экспазіцыі больш як трыста твораў жывапісу, скульптуры і графікі амаль 150 беларускіх мастакоў. 24 з іх — удзельнікі вайны, іх творы аб бачаным, перажытым, перанесеным у сэрцы праз дзесяцігоддзі. Подзвіг народа — на фронце, у падполлі, на партызанскіх сцежках, на мірных новабудулях пяцігодка — вось галоўныя тэмы большасці работ.

Адкрывае экспазіцыю вядомая карціна народнага мастака БССР В. В. Волкава «Мінск, 3 ліпеня 1944 года». На ёй — памятная сустрэча вызваліцеляў сталіцы рэспублікі, букеты кветак на брані танкаў, гарачыя абдымкі воінаў і партызан, слёзы шчасця і радасці.

Палотны народнага маста-

ка БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР М. А. Савіцкага ўслаўляюць веліч народнага подзвігу, мужнасць і непахіснасць савецкіх людзей у гады фашысцкага нашэсця. На выстаўцы прадстаўлен рад яго твораў: «Поле», «Віцебскія вароты», «У полі» і іншыя. Упершыню мастак паказвае карціну «Плач аб загінуўшых героях».

Прыцягваюць увагу ўжо вядомыя і новыя работы народнага мастака СССР З. І. Азгура, народных мастакоў рэспублікі А. А. Бембеля, Я. А. Зайцава, В. К. Цвірко, заслужаных дзеячаў мастацтваў В. А. Грамыкі, М. В. Данцыга, А. Д. Шыбіёва і іншых. Мастакі — удзельнікі вайны — паказваюць эцюды, накіды і замалёўкі, зробленыя імі ў кароткія мінуты зацішша пасля бою, у час прывалаў і ў прыфрантавых шпітальных. У іх — жывы подых бою, сагрэтыя вялікай цеплынёй вобразы таварышаў па зброі.

Дзесяткі карцін, скульптур, графічных серый расказваюць аб гарадах і вёсках адраджанай рэспублікі, аб узятым з руін прыгажуне-Мінску, аб героіцы працоўных будняў нашага народа.

БЕЛТА.

ЯРКУЮ старонку ў барацьбу народных масаў Беларусі супраць гітлераўскіх захопнікаў упісалі партызаны Бягомльшчыны. Самой буйной у гэтым раёне была партызанская брыгада «Жалязняк», якая разам з іншымі партызанскімі атрадамі ў снежні 1942 года разграміла варожы гарнізон і вызваліла ад акупантаў Бягомльскі раён, які амаль два гады пасля гэтага знаходзіўся ў руках партызан.

У Бягомлі ўстаноўлены помнік партызанам брыгады «Жалязняк». Тут створаны музей народнай славы. Значнае месца ў ім адведзена матэрыялам, якія апавядаюць аб бягомльскай партызанскай зоне, аб партыйна-камавольскім падпольным руху на Бягомльшчыне. Вялікую дапамогу савету музея ў зборы матэрыялаў аказваюць юныя следзпытны школы-інтэрната. Яны бываюць на месцах базіравання партызан, сустракаюцца з арганізатарамі падпольнага і партызанскага руху.

На здымках: 1. Старшая піянерважатая Бягомльскай СШ імя Кірава Марыя Уладзіміраўна Анашэвіч з вучнямі ў музеі народнай славы. 2. Былы намеснік камісара па камсамольскай рабоце брыгады «Жалязняк» Андрэй Фёдаравіч Фрол (злева) і адзін з першых арганізатараў партызанскага руху на Бягомльшчыне, былы член Бягомльскага падпольнага райкома партыі Пётр Сямёнавіч Рутноўскі са следзпытнамі Бягомльскай школы-інтэрната на месцы базіравання партызанскай брыгады «Жалязняк».

Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА.
(БЕЛТА).

НЕУЗАБАВЕ чытачы, якія захапляюцца ваенна-мемуарнай літаратурай, атрымаюць новую цікавую кнігу. Аўтар яе — адзін з вядзеных партыйных і дзяржаўных дзеячаў, былы першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларускай Панцеляймоны Кандратавіч Панамарэнка. У гады Вялікай Айчыннай вайны ён кіраваў Цэнтральным штабам партызанскага руху пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандавання. У аснове кнігі — багатыя асабістыя ўспаміны, шматлікія гістарычныя дакументы.

Урывак з яе — «Рэйкавая вайна» — П. Панамарэнка прапануе чытачам у часопісе «Неман». Такую назву мелі і паўсюдныя, адначасовыя, каардынаваныя дзеянні партызан і падпольшчыкаў на чыгуначных камунікацыях праціўніка. Яны неслі масавыя разбурэнні рэк, шпалаў, мастоў, станцый, выклікалі крушэнні эшалонаў.

Рэйкавая вайна, як піша П. Панамарэнка, вялася на ўсім фронце працягласцю ледзь не на тысячу кіламетраў і больш чым на 750 кіламетраў углыбіню. Яна пачалася 4 жніўня 1943 года.

П. Панамарэнка падрабязна расказвае пра баявыя справы беларускіх, лінградскіх, смаленскіх, бранскіх, украінскіх, літоўскіх партызан, якія ўпісалі нямаля яркіх старонак у гісторыю ўсенароднай барацьбы за хутэйшую перамогу над лютым ворагам. Народныя

П. Панамарэнка. «Рэйкавая вайна». «Неман», №№ 3—5, 1974.

САЛДАТАМІ БЫЛІ ЁСЯ

мсціўцы дзейнічалі мэтанакіравана, узгоднена, аператыўна. Становішча фашысцкіх армій груп «Поўнач», «Цэнтр» і армій паўднёвай групы «Поўдзень» было вельмі складаным. У стане ворага ўзніклі паніка і трывога, фашысты трацілі веру ў гебельсаўскую прапаганду, што зыход вайны будзе маланкавым.

Аўтар прыводзіць шматлікія пераканаўчыя даныя з данясенняў партызанскіх атрадаў і злучэнняў, а таксама звесткі з нямецкіх ваенных дакументаў, якія сведчаць пра актыўнасць у вялікай барацьбе і бяспрыкладны геральзм народных мсціўцаў. «Пасля таго, як вайсковыя часці, якія былі выкарыстаны для аховы акупіраванай тэрыторыі, перайшлі на чыгунку, ахова чыгуначнага транспарту да некаторага ступені была забяспечана. Вынікі такія, што партызаны ў неабмежаванай ступені гаспадарылі на тэрыторыі. Яны збіраюць ураджай і забіраюць у армію мужчын...» — гэта з данясення нямецкай спецыяльнай інспекцыі штабу групы армій «Цэнтр» 19 верасня 1942 года.

А вось даклад камандуючага тылам групы армій «Цэнтр» нямецкаму галоўнаму камандаванню 1 лютага 1943 года: «З вясны 1942 г. раён, размешчаны ў трохвугольніку чыгуначных дарог Віцебск — Невель — По-

лацк, усё больш і больш падваргаецца нападам буйных партызанскіх атрадаў... Актыўнасць партызанскіх атрадаў павялічвалася з кожным днём. Каманды падрыўнікоў пачалі штодзённа ўзрываць чыгуначныя лініі ў гэтым трохвугольніку дарог, рух па шасейных дарогах уздоўж гэтых чыгунак магчымы толькі пры ўзмоцненым канвоі. Гаспадарчае і адміністрацыйнае ўпраўленне ў раёне стала ненадзейным. Гаспадарчыя інстанцыі пры групе армій «Цэнтр» адмовіліся ад гэтага раёна».

Дакументаў, падобных на гэтыя, аўтар прыводзіць шмат.

Цікавыя тыя мясціны, дзе П. Панамарэнка гаворыць пра работу Цэнтральнага штаба партызанскага руху, Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларускай Беларускага штаба партызанскага руху, якія абагульнялі вопыт, каардынавалі работу і накіроўвалі барацьбу народных мсціўцаў. Дзякуючы правільнай каардынацыі паспяхова прайшоў і «Канцэрт» — другая масавая, адначасовая рэйкавая аперацыя першай паловы верасня 1943 года. Абстаноўка была такой, што пад нагамі ворага гарэла зямля не толькі на фронце, але і ў яго глыбокім тыле.

Асобныя старонкі ўспамінаў прысвечаны тактычнаму ўзаемадзеянню партызан і падпольшчыкаў з часцямі Савецкай Арміі. Аўтар пры-

спрэчныя факты пра сапраўднае становішча спраў.

Кароткі, але змястоўны раздзел гэтага ўрыўка «У аперацыі «Баграціён». Летам 1944 года вынікам яе было поўнае паражэнне групы фашысцкіх армій «Цэнтр» і вызваленне Савецкай Беларусі.

Беларускія партызаны не толькі наносілі масавыя ўдары па чыгунцы, у ходзе аперацыі «Баграціён» яны актыўна і ўмела ўзаемадзейнічалі з армейскімі часцямі.

Матэрыял добра праілюстраваны шматлікімі фотаздымкамі з часоў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама рознымі табліцамі, лічбамі.

Рыгор ЯУСЕУ.

Удзельнік вызвалення Мінска Мікалай Паўлавіч Юдзін з маладымі мінчанамі.

Фота У. ЛУПЕНКІ. (БЕЛТА).

ЗАСТАЎСЯ НА ПЕРАДАВОЙ

Яму споўнілася б толькі шэсцьдзесят. Сабраліся б таварышы, знаёмыя і проста чытачы. Гаварылі б аб творчых дасягненнях, называлі б дзесяткі кніг, якія ён напісаў. Так магло б быць, бо Іван Меншыкаў быў таленавітым пісьменнікам. Але абставіны склаліся інакш. Пачалася Вялікая Айчынная вайна...

«Тата! Я ад'язджаю значна заходней тых месц, дзе ты бываў у камандзіроўках... Чалавек ты здагадлівы, і мне няма неабходнасці растлумачваць табе. Работа прадстаіць цікавая. Буду выпускаць маленькую газетку» — пісаў ён у красавіку 1943 года перад вылетам да беларускіх партызан.

У ЦК ВЛКСМ была сфарміравана аператыўная група, якая накіроўвалася ў партызанскую Беларусь. Аб гэтым даведаўся і І. Меншыкаў, які з першага месяца вайны працаваў карэспандэнтам «Комсомольской правды». Параіўся са сваім сябрам, пісьменнікам Канстанцінам Лапіным, і абодва папрасіліся ў аператыўную групу.

Доўга афармлялі дакументы, але паляцеў адзін І. Меншыкаў. І. Задарожны, намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі ЦК ВЛКСМ, кіраўнік групы, заявіў: «Двух карэспандэнтаў узяць не можам...»

21 красавіка І. Меншыкаў запісаў у сваім дзёніку: «Настрой чужоўны. Глядзеў у МХАТ «На дне». Сёння-заўтра вылетаю ў нямецкі тыл. Поўнасцю абмундзіраваны і ўзброены. 19

красавіка быў прыняты ў кандыдаты партыі, і гэта некалькі змяніла ва мне штосьці. Быццам прайшло маё маленства, юнацтва і настала мужнасць. Як многа трэба і можна зрабіць».

Гэта апошні запіс пісьменніка-патрыёта.

Сябар І. Меншыкава, пісьменнік С. Барадзін, успамінае: «Самалёт, на якім мой сябар паляцеў у глыбокі варожы тыл, не заўважыўшы на патаемным аэрадроме ўмоўных сігналаў, вярнуўся ў Маскву. Па дарозе з аэрадрома да сябе Меншыкаў завітаў да мяне, як бывала ў Рузе, выпіць шклянку чаю. Ён

выпіў халодны чай, не даў мне яго падагрэць і, усміхаючыся, сказаў:

— Беларусі, скончылася мае паездкі ў тыл, — цяпер на Запад, да поўнага вызвалення.

Здаецца, на наступны дзень самалёт паляцеў зноў, але ці надвор'е было нялетнае, ці то па якіхсьці іншых прычынах, зноў вярнуўся. На гэты раз мы не бачыліся.

А праз некалькі дзён Меншыкаў паляцеў у трэці раз...

28 красавіка І. Меншыкаў і яго сябры загінулі каля Лельчыц. Пісьменніку споўнілася толькі дваццаць дзевяць гадоў! Але як хораша, светла пражыў ён іх...

Пісаў добрыя вершы, але потым перайшоў на прозу. У час вайны як карэспандэнт «Комсомольской правды» ён выязджаў у глыбокі тыл. Вытрымаў экзамен і як пісьменнік, і як журналіст. Сведчанне гэтаму кнігі «Пераправа» (1942 г.), «Смяротная пераправа» (1943 г.), а таксама дзесяткі нарысаў, апавяданняў, артыкулаў, якія ў 1941—1943 гг. былі надрукаваны ў часопісах «Молодая гвардия», «Магадан» і шматлікіх газетах. Пісьменнік працаваў таксама над раманам «Айчына», над апавесцю «Ноч перад вайной», над п'есай аб Лізе Чайкінай, над кінасцэнарыямі. На жаль, яны засталіся незавершанымі.

Але ніхто не забыты і нішто не забыта. І кнігі Івана Меншыкава па-ранейшаму ў страі, бо аўтар іх назаўсёды застаўся на перадавой нашага жыцця.

Д. МАСЛАУ.

НЕВЫЧЭРПНЫ АПТЫМІЗМ

Прозвішча журналісткі Ганны Харытонавай добра знаёма шматлікім чытачам газеты «Сельская жизнь», дзе апошнія дзесяць гадоў яна з'яўляецца спецыяльным карэспандэнтам. Нарысы, артыкулы, карэспандэнцыі яе раскажваюць пра нашага сучасніка, які жыве на неабсяжных прасторах Краіны Саветаў: ад Брэста да Уладзівастока, ад Палярнага круга да Чорнага мора.

«Цёплыя росы» — так называецца кніга Г. Харытонавай, якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Молодая гвардия». Чатыры нарысы ў ёй раскажваюць і пра сельскія працаўнікоў Беларусі. Гэта — «Вячэрні снег» пра агранома Б. Кулічыка з Пастаўшчыны, «Бруцца крыніцы...» пра лепшых людзей калгаса «Слава працы» Дзятлаўскага раёна, «Свята жыцця» пра І. Захарынскага, старшыню перадавога калгаса на Пружаншчыне, «Глыбокія карэнні» пра лесніка А. Ліса з Нараўлянскага раёна.

У прадмове «З людзьмі і для людзей» народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка дае высокую ацэнку творам журналісткі. Ён, у прыватнасці, піша: «Мы даражым кожнай магчымасцю пашырыць свае пазнанні аб роднай краіне, аб жыцці яе народаў і народнасцей. Такую магчымасць у пэўнай ступені даюць нам нарысы Ганны Харытонавай, якая праўдзіва, з добрай назіральнасцю малюе вобразы нашых сучаснікаў, узятых з самой гушчыні жыцця, з яго пярэдняга краю, людзей, якія штодзённа, штогадзінна ў самай звычайнай, будзённай рабоце сапраўды твораць цуды».

Каб рэгулярна пісаць такія матэрыялы, зацікавае П. Броўка, «патрэбен талент невычэрпнага аптымізму, жыццяраданасці, улюбёнасці ў людзей, якія працай сваёй пераўтвараюць зямлю, патрэбна здольнасць умець суперажываць іхнюю радасць, хварэць іхнім болем, і, што самае галоўнае, умець запалаць гэтымі пачуццямі чытача».

ДЛЯ ЛЮДЗЕЙ

Вера вярнулася дадому спакмурнелая, з заплаканымі вачыма.

— Што з табой, дачушка? — устрывожылася маці. — Можна ў школе што здарылася?..

— У ваенкамаце зноў адмовілі, — уся ў слзах расказвала дзяўчына. — Кажуць: паспееш на фронт. Падрасці яшчэ трэба...

Доўга цягнуўся той год. Ледазь толькі споўнілася шаснаццаць, дзевяцікласніца надзелашэры салдацкі шыбель.

Трапіла ў асобны полк сувязі. Нялёгкамі былі для яе першыя дні вайскавай службы. Трэба ў кароткі тэрмін не толькі авалодаць спецыяльнасцю сувязіста, але адначасова навучыцца трымаць зброю, каб быць сапраўдным байцом.

Вайсковая часць спыніцца. Салдаты адпачываюць, а ў сувязіста свае клопаты. На яго абавязку неабходнае неадкладна наладзіць сувязь часці з суседзямі справа і злева. А пашкодванні на лініі. Паспрабуй адразу адшукаць іх. Тут не

толькі стараннасць, але і кемлівасць патрэбна.

У памяці Веры Міхайлаўны засталіся дрымучыя лясы Вяземшчыны, палескія балоты, палі і ўмацаваныя вёскі і гарады Германіі. Прайшла яна шлях ад Смаленска да Берліна, і ў фашысцкім логаве пакінула свой подпіс на сцяне рэйхстага. Пяццю ордэнамі адзначана яе багавая франтавая служба.

Адгрымела вайна. Вера Міхайлаўна Ларчанка вось ужо звыш дваццаці двух гадоў загадае бібліятэкай дома адпачынку «Чонкі». Зімою абслугоўвае да трохсот, а ўлетку да васьмісот чытачоў.

У Чонках чытаюць і мясцовыя жыхары, і адпачываючыя. Часта са стосам кніг ідзе яна да чытачоў, заглядае ў кожную палату і прапануе ім патрэбную кнігу.

У бібліятэцы больш за сем тысяч тамоў кніг, не лічычы часопісаў, якіх тут выпісваецца нямала. Прыемна глянуць на стэлажы, дзе ў поўным парадку стаяць кнігі. Цікава назіраць,

як працуе Вера Міхайлаўна. Есць штосьці артыстычнае ў тым, як яна бярэ кнігу з паліцы, як прапануе яе чытачу. Рэкамендацыйныя спісы літаратуры дапамагаюць аматарам адшукаць патрэбныя ім выданні.

Умела абсталююць стэнды вабяць вока: «Этапы вялікага шляху», «У жыцці заўсёды ёсць месца подзвігу», «Героі Савецкага Саюза, ураджэнцы Гомельскага раёна», Ля іх абавязкова спыніцца.

30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў прысвечана выстаўка кніг, часопісаў, газет. Цікава праходзяць тут літаратурныя вечары. На адным з іх гасцямі былі паэты і празаікі Гомельскага літаб'яднання, на другім вечары — «Партызанскі рух у тыле ворага» — выступіў журналіст Аляксандр Духанін.

— Я люблю кнігі. Мы ўслаўляем подзвігі, мужнасць герояў працы і вайны, але часамусці рэдка гаворым аб вялікім пачуцці дабраты, — гаворыць Вера Міхайлаўна. — Рабіць людзям дабро, дапамагаць ім — сэнс майго жыцця.

Г. ВІНАГРАДАЎ.

Яўгену КУРТО — 50

7 ліпеня празаіку Яўгену Курто спаўняецца 50 гадоў. З гэтай нагоды прафільне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Яўген Іванавіч! Мы, Вашы таварышы па працы, сардэчна вітаем Вас у дзень Вашага п'ятдзясяцігоддзя. Ваша юнацтва супала з гадамі Вялікай Айчыннай вайны. Вы мужна змагаліся з нямецка-

фашысцкімі акупантамі спачатку падпольшчыкам, а потым партызанам. У баях з ворагамі былі паранены.

Пасля вайны Вы працавалі і адначасова вучыліся. Паспяхова супрацоўнічалі на Беларускім радыё, у рэдакцыях маладзёжных і дзіцячых газет.

Літаратурны шлях пачалі ў 1948 годзе з апавяданняў для дзяцей. З таго часу юныя чытачы з неслабнай увагай сочаць за Вашай творчасцю.

Вашаму пяру належыць кнігі «На начлезе», «Ён быў піянерам», «Дарога бяжыць насустрэч», «Над ярам», «Шумеў Нягневіцкі лес», «Лясны ўрок», у якіх з добрым веданнем дзіцячай псіхалогіі расказалі аб піянерах і школьніках, аб іх гераічных подзвігах у гады змагання з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, аб іх працы і вучобе ў мірны пасляваенны час.

Прыемна адзначыць, што Вы шмат увагі аддаеце рэдактарскай рабоце, дапамагаеце маладым пісьменнікам удасканаліць літаратурнае майстэрства.

Жадаем Вам, наш дарагі сябра, новых творчых поспехаў, моцнага здароўя, добрага настрою, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага вішавання і жадае Яўгену Іванавічу доўгіх гадоў жыцця, здзяйснення творчых задум.

ГУЧАЦЬ ТВОРЫ БАХА

Пасля вялікага поспеху першага канцэрта ў мінулым сезоне, камерны аркестр і хор Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі выступілі нядаўна з праграмай, у якую ўвайшлі творы І.С. Баха — 5-ы Брандэнбургскі канцэрт і «Магніфікат».

Творам Баха ўласцівы радасны настрой, вялікая жыццёвая сіла. «Магніфікат» напісаны 250 гадоў назад, ён займае пачаснае месца сярод такіх сусветна вядомых помнікаў музычнай культуры, як «Высокая мяса» і «Страсці» Баха, «Рэквіем» Моцарта, «Урачыстая мяса» Бетховена. Жывы расказ навучэнні Т. Барысавай перад канцэртамі дапамог слухачам лепш зразумець бахаўскую музыку.

Выканаўцы з захапленнем сыгралі 1-ю частку, добра перадалі яе радасны настрой і ўздым. Дырыжор Ю. Яфімаў дамогся ў аркестры добрага ансамблю, чыстага інтэліравання, якасных мяккіх штрыхоў (адзначым выдатнае гучанне скрыпак). Уражвала гучанне хору ў кульмінацыях «Магніфіката», у першай («Усе народы») і асабліва ў другой, дзе музыка дасягнула напалу і маштабу у кодзе Адажыю. Слухач нават забываўся на гое, што многія выканаўцы толькі пачынаюць свой артыстычны шлях.

Хор парадаваў добрым ін-

таніраваннем, умненнем выконваць віртуознаю вакальную лінію, эмацыянальнасцю, сакавітасцю гучання. Музыканты адолелі цяжкі поліфанічны хор «Як завяшчыў бацькам». Заключная частка «Магніфіката» — «Слава» — паказала вялікія магчымасці хору і аркестра: магутнае туці, багатая дынаміка, поліфанічны гукавыя плыні, якія выразна пераплятаюцца і ўрачыста ўзыходзяць да сваіх вяршынь — усё гэта ўдалося перадаць навучэнцам вучылішча. Найбольш выразнымі партыямі ў хоры былі жаночыя, ім саступалі тэноры і басы.

Прыгожа гучалі партыі салістаў: сапрана (Л. Каспорская і Т. Лапцкая), альты — (В. Цішына), тэноры — (Л. Івашкоў), баса — (В. Цімашэвіч).

Выкананне 5-га Брандэнбургскага канцэрта было больш дасканалым, чым летась.

Калі слухаш навучэнцаў Мінскага музычнага вучылішча, успамінаеш словы Р. Шумана: «Без энтузіязму ў мастацтве не ствараецца нічога сапраўднага». Як добра, што кіраўнікам хору і аркестра (Ю. Яфімаў і Л. Яфімавай) удалося пераканаць маладых выканаўцаў у тым, што толькі самааддана праца і энтузіязм дапамогуць ім раскрыць глыбіню бахаўскай задумы, пераадолець

велізарныя тэхнічныя цяжкасці слаўтай партытуры. Яны ўдыхнулі веру, захапілі нявольную і недасведчаную моладзь, навучылі яе прачытаць цяжкі тэкст, прымуслілі і слухачоў на працягу ўсіх 12 нумароў цыкла адчуваць хваляванне ад сустрэчы з сапраўдным мастацтвам.

Цяпер маладыя музыканты рыхтуюцца да адказных канцэртаў у Вільнюсе і Рызе. Што датычыць новых творчых планаў, то кіраўнікі калектываў і надалей ставяць перад сабой задачу — выконваць шэдэўры музычнага мастацтва — творы І. Баха, М. Рэгера. Ці здолеюць музыканты ажыццявіць свае смелыя задумы?

Аднак зразумела, што ім неабходна вялікая дапамога. Патрэбны дадатковыя, больш якасныя галасы для хору, асабліва гэта датычыць басоў і тэнораў. Дырыжор Ю. Яфімаў спадзяецца, што ў камерны аркестр вучылішча прыйдуць новыя выканаўцы. Кіраўнік выказвае думку, што справе выхавання аркестрантаў у музычных навучальных установах рэспублікі надаецца недастаткова ўвага, у выніку малады спецыяліст, які атрымаў дыплом, бездапаможны, калі садзіцца за пульта прафесійнага аркестра; яго навыкі ансамблевай ігры недастатковыя, значныя творы сусветнай класікі яму невядомыя.

М. АЛІСАЎ.

НАСУСТРАЧ ЖЫЦЦЮ

Нарадзіўся ён на хутары Рычаборак, што на Бярэзіншчыне: «Хораша было на дзядавым хутары. Асабліва ў пачатку лета. Ад векавога бору патыхае цёплай духмянасцю жыцця, над парэстым ад безліччы кветак лугам стаіць несіціханы пчаліны звон, стракатанне коўкаў, шэпчаць над галавой бярозы і ліпы, і ўсё гэта так палоніць, так заварожвае, што хочацца ці то ціха смяяцца, ці то нець, ці проста легчы на траву і бяскоцца гладзіць яе падатліваю шаўкавітасцю...»

Выхоўваўся Я. Курто ў добрага і чулага айчыма, сельскага настаўніка, які вельмі любіў і разумев дзяцей. У хаце заўсёды было поўна кніг, якія так падабаліся хлапчуку.

Вучыўся спярша ў Багушэвіцкай сярэдняй школе, а потым скончыўшы дзевяць класаў, пасупіў у Мар'іўскі настаўніцкі інстытут. Нецканая вайна парушыла планы.

Быў падпольшчыкам, потым — партызанам. У час блакады сорок чацвёртага, цяжка паранены, трапіў у шпіталь...

Пасля вайны хлопцу зноў давялося вучыцца і працаваць, бо дапамогі ні ад каго не меў. Студэнтам БДУ (вучыўся на факультэце журналістыкі), падрабляў то на радыё, то ў розных газетах, пакуль стала не ўладкаваўся ў рэдакцыі газеты «Зорка».

З цеплынёй і ўдзячнасцю ўспамінае Яўген Іванавіч тыя часы: і праца давала магчымасць працягваць вучобу, і дружныя калектывы дапамагалі, што называецца, цвёрда стаць на ногі як журналісту. Менавіта тады, працуючы ў «Зорке», празаік выдаў свае першыя кнігі: зборнік апавяданняў «На начлезе» і аповесць «Ён быў піянерам».

Вызначыўшы свой жанр, пісьменнік ніколі не здрадзіў сабе. Ён усё жыццё піша выключна для дзяцей. «Для іх, гэтых маленькіх «чалавекаў», варты і трэба пісаць усё жыццё, — зазначае ён у сваіх аўтабіяграфічных нататках, — аддаваць ім усе свае сілы, усе свае здольнасці...»

Галоўная мэта пісьменніка — ісці жыццю насустрэч, не хавацца ад яго, якім бы цяжкім і складаным яно ні было. Так робяць героі яго апавесцей і апавяданняў. Амаль усе яго творы аб'ядноўвае адна тэма, тэма барацьбы беларускіх піянераў

за свабоду, за родную краіну.

У першай сваёй аповесці «Ён быў піянерам» Я. Курто расказвае пра піянера Юрку Сасноўскага, які выкрывае ў вёсцы ворагаў Савецкай улады. Твор напісаны роўна, сюжэтна стройна, цікава. Тут варты наогул адзначыць адметную якасць усіх твораў пісьменніка — яны па-даросламу сур'ёзныя, праўдзівыя. Пісьменнік умее размаўляць з юным чытачом «на роўных», не хаваючы цяжкасцей і складанасцей, бо ведае, што «...ён, гэты маленькі чалавек, — самы шчыры, самы бяскрысны і самы патрабавальны наш суддзя».

Як гэта правільна і справадліва!

Вось чаму і Якімка са сваімі сябрамі (апавесці «Дарога бяжыць насустрэч» і «Шумеў Нягневіцкі лес») дзейнічаюць разважліва, аспярожна і па-даросламу ўпэўнена: яны ведаюць — вораг хігры і бязлітасны, весці барацьбу з ім трэба ўмела, самааддана і дружна. Толькі ў моцнай дружбе, у сяброўстве, у непахіснай стойкасці — зарука поспеху. І нічога, што ім, гэтым ваякам, яшчэ толькі па чатырнаццаць гадоў, яны разам з дарослымі дзеляць і радасць перамогі, і гора няўдач...

Вельмі праўдзіва, з веданнем справы, паказвае Я. Курто побыт беларускіх партызан, тактыку іх бою, умненне арыентавацца на мясцовасці.

Анчадна выбіраючы найбольш характэрнае, апісвае ён і беларускую прыроду, край, у які ўлюбены ўсёй душой, шчодрым сэрцам.

З году ў год, ад кнігі да кнігі расце пісьменніцкае майстэрства, пашыраецца далагляд, сталее талент.

Без нацску, без маралізатарства наказвае Я. Курто, як важна і як трэба быць карысным людзям у любой справе. Прачытаўшы любы яго твор, адчуеш, што і яны, дзеці, нямала зрабілі для агульнай справы — перамогі над ворагам, — кожны па меры сваіх сіл і здольнасцей.

Вось так і ён, дзіцячы пісьменнік Яўген Курто, па меры сваіх сіл і здольнасцей, гапоўніў патрэбнымі і цікавымі творамі нашу беларускую дзіцячую літаратуру, унёс сваю даніну ў агульную скарбонку савецкай літаратуры.

Мікола ВАДАНОСАЎ.

Роднае поле... Басаногім хлопчыкам прыбраў сюды Юрый, наб удыхнуць водар спелага збожжа, паглядзець, ці выспеў колас. А потым, калі хлопчык вырас і стаў, ян бацька, калгасным механізатарам, сам рыхтаваў зямлю пад будучы ўраджай, даглядаў пасевы. Цяпер Юрый Васільюк служыць у радах Савецкай Арміі. Але па-ранейшаму роднае поле.

— Вярнуся з абавязковай службы, зноў сюды на трактар, — гаворыць ён. Гэты здымак наш карэспандэнт зрабіў у калгасе «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна, калі Ю. Васільюк прыхаў дамоў на пабыўку. Вы бачыце Юрыя з бацькам Іванам Саманавічам і сябрам, калгасным трактарыстам Мікалаем Церашчунюм. Фота У. ЛУПЕНКІ. (БЕЛТА).

НЕЗАБЫЎНЫ ГОД

ВЕСКА Радзківічы — тыпова лагойская: адна вуліца, бліжэй лес, камяністае поле навокал, пасярэдзіне могілкі на парослым хмызніком узгорку. Пасяліліся мы ўтрох — Валодзя Конанаў, Салдаценка і я — у адной з лепшых хат Радзківіч — на двох палавіны, з вазонамі на вокнах.

Найбольш я зблізіўся і пасябраваў з Уладзімірам Конанавым, таксама віцэблянцам. Праўда, цяжка сказаць, чаму? Ён на дзесяць гадоў быў маладзейшы за мяне. Яму спрыяў камандзір, які да мяне ставіўся афіцыйна... Але ў гэтым хлопцы падкупляла ўраўнаважанасць, чысціна натуры — адкрыты прыгожы твар, шэрыя вочы, якія моладу і насмешліва палісквалі, крутыя атлетычныя плечы, стройнасць. Рухі ў яго былі мяккія, але ўпэўненыя, за ім ўгадваліся сіла, спрыт. Ён, як і Дзеравянка, выдатна страляў, ведаў прыёмы самба, падрамаўшы на прывале, мог суткамі не спаць. І яшчэ. Ёсць маладыя людзі, на якіх ляжыць водбліск матчынай любові і турбот. Цёзка належыць да іх. Нават вайна, што перапыніла яго вучобу і сама стала ягонай школай, не пагасіла гэты водбліск.

За ім ужо быў подзвіг. Вайна, не ў прыклад некаторым, якія любілі погалас, катавасі, спрактыкавала Валодзя Конанава, зрабіла цяжарым у рашэннях. Калі цяперашні наш камандзір, дазваляў яму выбіраць сабе палечнікаў — каго і колькі заўгодна — ён назваў усяго аднаго — Івана Наудзюнаса. І не памыліўся — з ім яны двойчы пабывалі ў некле. Раз пад Пуданцю, калі немцы ліквідавалі Віцебскія вароты. І раз — на нейтральнай паласе, на якой, уцякаючы ад пагоні, пятлялі да таго раз'юшанымі, што, калі на мушку аўтамата трапіў гітлеравец, думалася: «Паласнуць бы па жываце, няхай памучыцца!» І гэта ў дваццаць гадоў!

Заданне было бескампраміснае, павучальнае — знішчыць Аляксандра Бранта — шпіка з даваенным стажам, якога паставілі ўзначальваць брудную газетку «Новы шлях».

Гаспадары ахоўвалі яго як

Працяг. Пачатак у № 26.

свайго і па крыві, і па хаўрусе. Дый ён сам ведаў, чыё жрэ сала. Так што падступіцца да яго можна было хіба раницю, на пустым Пралетарскім бульвары, калі Брант, як бы шпацыруючы, кіраваўся на работу ў суправаджэнні паліцаў.

І вось зноў!.. Незвычайным, гераічным быў не так ажыццёўлены скрупулёзна на плане акт пакарання, як тое, што паследавала за ім. Адстрэльваючыся і шукаючы паратунку, хлопцы не беглі, а ляцелі, бы на крылах. Бралі з ходу пагарэлшчы, пласты, зацягнутую лядком Віцьбу, Суражскую шашу, прыпарушаны сняжком лясок, Заходнюю Дзвіну... Ці не замнога для простых смяротных, узброеных аднымі пісталетамі ды гранатамі? Праўда, калі на лодцы перапраўляліся праз Дзвіну, іх прыкрылі партызаны. Але ж гэта здарылася бадай што ўжо тады, калі можна было сказаць: шукай ветра ў полі...

Задачаю нашай групы была разведка і контрразведка. У той жа час мы павінны былі шукаць спосабы пакарання Вільгельма Кубэ, на чый вене ліліся рэкі крыві. Аднак, калі сілы былі расставлены, нас апырэдзіла спенгрупа, чыё сувязныя — Марыя Осіпава і Алена Мазанік — выканалі прысуд над ваенным злачынцам. Перад намі паўстала задача навесці работу супраць заступніка Кубэ — генерал-маёра паліцыі, брыгадэнфюрара СС фон Годберга і беларускіх нацыяналістаў, якія, пры пэўных акалічнасцях, маглі нават аблегчыць выкананне асноўнай задачы.

Тумашаў, гадлеўскіх, Іваноўскіх, казлоўскіх гітлераўцы прывезлі ў абозе. Некаторыя з іх, адчуўшы здабычу, з'явіліся ў захоплены Мінск самі — калі ласка, наймаем-ся ў паслугачы. Захмялелы ад перамог, гітлераўцы прынялі іх не надта гасцінна, хоць паслугі і скарысталі. Давайце стварайце, маўляў, пакуль што ўправы, уцярайцеся ў давер'е да акупацыйнага сельніцтва, памагайце чмурыць яго, сварыць з мінулым. Але разам з тым, як гітлераўскія армеды сталі цягнуць паражэнне на фронце, пачала расці і стаўка гітлераўцаў на добраахвотных ха-

луду. Дый выразней становілася відаць нікчэмнасць спадзяванняў — тэрорам і беспардоннай хлуснёй зрабіць савецкіх людзей паслухмянымі.

Каб атруціць іх ядам нацыяналізму, гітлераўцы стварылі «мёртваароджанія» «Беларускую народную самапомач», «прафсаюз», «Раду даверу», «Саюз беларускай моладзі», «Беларускае культурнае згуртаванне», узяліся выдаваць часопісы, газеты.

Дасюль мне не выпадала сутыкацца з «жывымі нацыяналістамі». Мае адносіны да іх вызначала наша вуснае і друкаванае слова. Прабыванне ў акупаваным Мінску, дакументы, з якімі я знаёміўся там, як бы наава раскрылі мне агульную палітычную сутнасць нацыяналістаў, тое, чаго яны вартыя.

Прышла яснасць: спекулянт — наогул стварэнне паскуднае. Пляны свае ён будзе на карыслівых разліках. Прадумоваю яго поспехаў з'яўляецца чужое няшчасце. Гэта — мяняла, ігрок, паразіт. Дык што ж гаварыць тады пра спекулянтаў самым святым, якія спекулююць адданасцю Бацькаўшчыне, любоўю да роднага, свайго з дзяцінства. Высокія, святыя пачуцці яны скарыстоўваюць на тое, каб распаліць нянавісць паміж людзьмі. Іхняя мэта — калатня, усеагульная варажасць, кроў. І ўжо таму яны не могуць аставацца шчырымі, чыстымі, ідэйнымі. Так яны сталі для мяне жывым увасабленнем самага злага, нялюдскага.

За кароткі час нам удалося арганізаваць і правесці супраць іх дзве аперацыі, якія ўзрушылі мяне дзеляватнай наўхільнасцю.

Аднойчы, у пахмурны вераснёўскі дзень, на Лысую гару сувязны з Мінска прывёў двух ваеннапалонных і высокага, стройнага юнака ў шэрай уніформе, які памог ваеннапалонным уцячы з лагера. Юнака звалі Іван Шнігір. Падцягнуты, хударлявы, з тонка акрэсленым прыгожым тварам, ён абуджаў прыхільнасць да сябе. Але форма эсэсаўца, унтэрафіцэрскае

званне, атрыманае па заканчэнні спецыяльнай школы, насцярожвалі. Яму хацелася і не хацелася верыць. Нават паўстала пытанне, як з ім быць, — расстраляць або пакінуць на Лысай гары і правярць заданнем. Перамагло апошняе, бо надта гарачымі, шчырымі былі яго словы. Так Шнігір стаў на пэўны час непрыкаяным лысагорскім парабкам — калоў вяскоўцам дровы, памагаў на гаспадарцы, харчавая ў найбольш спагадлівых.

Вось выбар маёра Хвяска і паў на гэтага хлопца, былога студэнта, які з вераю і цяплівай усмешкаю стаіць пераносіў накапананае.

Чаму Хвяска? Справа ў тым, што ў нашай групе адбыліся змены. Адыкалі на Вялікую зямлю Юрына і Мельнікава. Замест іх у разгар восені прыслалі капітана Ганцова са старшым лейтэнантам Петуховым. Забіралі і Бобылева, суправаджаў яго на Бягомльскі аэрадром паехалі Ганцоў, я і радэстка Лена. Старшым у групе астаўся Фама Хвяска. Вопытны чэкіст, ён адчуў у Шнігіры спружністы, рашучы характар і тое гарэне, што не дазваляла яму панікаць у цяжкіх умовах. Прыкмеццёў і яго гарачае імкненне правяць сябе — імкненне, якое, як часта бывае, падпіралася ўсведамленнем свайго віны.

Так што калі было вырашана спыніць здрадніцкую дзейнасць рэдактара «Беларускай газеты» Казлоўскага, які, як ніхто, аплакваў гібель Кубэ і аж захлапаўся, заклікаючы да барацьбы з бальшавікамі і партызанамі, усе сышліся на думцы: лепш за ўсіх гэта зробіць Іван Шнігір. А каб было больш пэўна, «прывязалі» да яго патомнага мінчаніна — непрыкметнага, але непахіснага ў перакананнях і ўчынках Кастуся Немчыка.

Тым часам залатая восень здарожылася, прыпынілася адпачыць каля вады. Стомленыя рабіны апранулі шызаваты велюм, нікай прыгнулася чаромха. Над парыжэлімі пожымі і паплавамі паплылі раскудлачаныя туманы. У сярэдзіне кастрычніка, праўда, ненадоўга выпаў нават снег. Дрэвы не паспелі скінуць убор, лісце з клёнаў злятала па адным, нехаця адрываючыся ад галінак. Чаранкі ў лістоў пераважвалі, і яны, утыркнуўшыся ў снег, стаялі ў ім, як панатыканыя дзецьмі. Пасля снегу, вядома, растаў, але ўсё роўна было холадна, хліпатна.

Сырым, непагодным ранкам і выправіліся Шнігір з Немчыкам у Мінск. У кожнага была свая легенда. Батальён, у якім служыў Іван Шнігір, днямі прыняў пад Вялейкаю бой з партызанамі, і Ваня мусіў перадаць у «Беларускую газету» жалобны артыкул пра аднаго забітага камандзіра і запрасіць спадара рэдактара на яго пахаванне. Немчык жа навінен быў зайсці ў рэдакцыю на больш празаічнай справе — даць аб'яву аб нібыта прапаўшай карове.

Непрадбачаныя акалічнасці пачаліся адразу, як толькі хлопцы назаўтра падняліся на трэці паверх дома, дзе змяшчалася рэдакцыя. Пакінуўшы таварыша на лесвічнай пляцоўцы, Шнігір увайшоў у калідор. Адшукаў дзверы з шыльдачкаю «Рэдактар» і заглянуў у іх. Убачыў вялікі пакой са столікам, за якім сядзеў прылізаны худы дзяцюк, і другія дзверы. Яны былі адчынены і праз іх даяталі стук пішучай машыны і голас чалавека, які нешта дыктаваў.

«Ён», — падумаў Шнігір і памкнуўся прайсці туды. Але дарогу яму заступіў прылізаны дзяцюк. Выслушаўшы са схленай на плячо галавою Ваніны тлумачэнні, ён узяў у яго артыкул і, трэшачкі бя-

тэжачыся, папрасіў зайсці праз гадзіну. Гэта яўна азначала: Казлоўскі не прымае незнаёмых наведвальнікаў без папярэдняй праверкі, і смешна спадзявацца, што кудысьці паедзе на нейкіх запрашэннях. Што аставалася?

Перачакаўшы гадзіну ў скверы на плошчы Свабоды, хлопцы вярнуліся назад. Прынялі новы план. Немчык уваходзіць у прыёмную першы, за ім заяўляецца Шнігір. Прарваўшыся ў другую палавіну і сустрэўшы Казлоўскага, пускае ў ход фішку. Немчык жа, выхапіўшы з кішэнкі пісталет, прымушыць тых, хто акажацца пры гэтым, падняць рукі. Потым яны, страхуючы адзіна аднаго, паспрабуюць знікнуць.

Аднак не паспеў Шнігір пераступіць парог калідора, як пачуў крык-грай. З прыёмнай вываліўся натоўп. Дакладней — яго выцягнуў за сабой Немчык. Учаніўшыся ў яго, як рак, лемантуючы галаснай за астатніх, прылізаны стараўся затрымаць хлопца. Убачыўшы Шнігіра, кінуўся з просьбаю памагчы даставіць падазронага тыпа ў паліцыю.

— Яна тут, насупраць, спадар унтэр-афіцэр! — выгукваў ён, глытаючы сліну. — Пэўна, заўважылі дзякуючы матацыклі і паставага?..

У смелых людзей рашэнне ў крытычныя хвіліны прыходзіць імгненна. Шнігір рвануў з кабуры наган.

— Стой! — гыркнуў на Немчыка. — Гэта яшчэ што? Дакументы! Усіх, апрача шэфа, прашу разысціся па сваіх месцах! Спакойна!..

Яшчэ на Лысай гары ён вывучаў фатаграфію Казлоўскага. І калі з ім астаўся нізкарослы, з выпнутымі грудзямі і панашаным, як пасля выплёўкі, тварам чалавек, Шнігір стрэліў яму ва ўнор.

Варожая форма выратавала Ваню. Немчык таксама дабег да плошчы Свабоды. Але тут наставы паліцай, які пагнаўся за ім, падставіў яму нагу і, наваліўшыся, выкруціў за спіну руку. Далей, як і трэба было чакаць, здарылася жаклівае — у смярдзючым засценку СД Немчыка доўга катавалі, а пасля, абліўшы бензінам, падпалілі...

КАЛАРЫТНАЙ фігураю быў і Саша Камінскі — мажны, атлетычна скроены мадак, з шэрымі лупатымі вачыма, што трапляюцца ў дзёрзкіх, хвацкіх людзей. Прышоў ён у групу «Суседзі» таксама не вельмі даўно, але, па ўсім было відаць, сумаваў на дробных справах і блукаў па вёсачы, нібыта насіў на плячах цяжар.

Лысую гару не мінула пошасць сорак першага года — на скрыжаванні вуліц вырас абчасаны дубовы крыж, апавіты вышыванымі ручнікамі. Праўда, ручнікі ніхто ўжо не мяняў, яны зрабіліся як зямьця, залеснелі. На крыж перасталі звяртаць увагу. Толькі у час апошняй бамбёжкі Мінска, чыё агні віднеліся адсюль уначы, старонькая бабка Хрысціна, уклечыўшы, малілася яшчэ на яго — прасіла бога дапамагчы пабць гітлераўцаў.

Аднойчы я сустрэўся тут з Сашам.

— Які дзёва ставіў гэтую ганьбу? — спелануў Саша крутым плячом, паціскаючы мне руку, — ён лёгка знаёміўся і збліжыўся з людзьмі. Я ўсімхнуўся.

— Пэўна, той хто шукаў падтрымкі.

— Ад каго? — абурыўся Саша.

— Ну, скажам, ад найвышэйшага... А мо проста хітраваў. Хітраўка жадаў уласціваць гітлераўцаў. У іх жа на спражках таксама напісана: «З намі бог».

— Усё адно не разумею! Па-мойму, пакыўшы пры Савецкай уладзе, сорамна быць халудам і ў самага пана бога!..

(Працяг будзе).

Сустрэча былых партызан атрада «Звезда», які дзейнічаў на Гродзеншчыне.

Фота У. ГОФМАНА.

НА КАРЫСЦЬ РАЗРАДКІ І МІРУ

У цэнтры ўвагі сусветнай грамадскасці і друку — завяршэнне трэцяй савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні. Велізарную цікавасць выклікалі ўсюды прамовы Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнэва і Прэзідэнта ЗША Р. Ніксана на абедзе ў гонар савецкіх кіраўнікоў. Газеты выдзяляюць дадзеную Л. І. Брэжнэвым ацэнку палітычных вынікаў перагавораў паміж кіраўнікамі СССР і ЗША як новага пацвярджэння рашучасці абодвух бакоў працягваць развіццё і паглыбляць сувязі і супрацоўніцтва паміж дзвюма краінамі ў многіх галінах і дзейнічаць на міжнароднай арэне на карысць разрадкі і міру.

ВАШЫНГТОН. Амерыканскія друк, тэлебачанне і радыё шырока каменціруюць прамовы Л. І. Брэжнэва і Р. Ніксана на абедзе ў амерыканскім пасольстве. Агенцтва АП і ЮПІ перадалі паведамленні аб прамове Л. І. Брэжнэва як самую важную навіну, з адзнакай «маланка». Генеральны сакратар ЦК КПСС, падкрэсліваючы мажорытэтную карэспандэнцыю «Вашынгтон пост», паведамліў аб дагаворанасці па такіх пытаннях, як новае значнае абмежаванне сістэм проціракетнай абароны абедзвюх краін, узгодненае абмежаванне падземных выпрабаванняў ядзернай зброі, новыя намаганні, накіраваныя на далейшае абмежаванне стратэгічных наступальных узбраенняў. Пры гэтым газета выдзяляе словы Л. І. Брэжнэва аб тым, што ў ходзе савецка-амерыканскіх перагавораў выкарыстаны новыя захады ў той галіне, якую па праву мож-

на назваць цэнтральнай у савецка-амерыканскіх адносінах, — галіна змяншэння небяспекі вайны і стрымлівання гонкі ўзбраенняў.

Станоўча расцэньвае новыя савецка-амерыканскія пагадненні орган дзелавых колаў газета «Джорнэл оф комерс».

Разам з тым некаторыя амерыканскія аглядалнікі і органы друку робяць спробы зменшыць значэнне дасягнутай у ходзе савецка-амерыканскай сустрэчы дагаворанасці па важнейшых пытаннях, якія датычаць змяншэння небяспекі вайны і стрымлівання гонкі ўзбраенняў, імкнучы паказаць у скажоным святле вынікі перагавораў кіраўнікоў СССР і ЗША.

ВАРШАВА. Польскія газеты змяшчаюць поўныя тэксты прамовы Л. І. Брэжнэва і Р. Ніксана на прыёме ў амерыканскім пасольстве, падкрэсліваючы словы Генеральнага сакратара ЦК КПСС аб тым, што комплекс дасягнутых савецка-амерыканскіх пагадненняў адчужальна падмацоўвае і паглыбляе разрадку міжнароднай напружанасці, служыць справе міру ва ўсім свеце.

Пад буйнымі загаловамі «Знамянальныя пагадненні паміж СССР і ЗША», «Новыя гарызонты і новыя галіны супрацоўніцтва», «На карысць усяму чалавецтву» газеты паведамляюць аб савецка-амерыканскай дагаворанасці па пытаннях абмежавання сістэм проціракетнай абароны, выпрабаванняў ядзернай зброі пад зямлёй і наступальных стратэгічных узбраенняў. «Трыбуна люду» называе гэту дагаворанасць «знамянальнай для ўсяго чалавецтва» і падкрэслівае, што нармалізацыя адносін паміж СССР і ЗША карэспандэнцыя змяніла палітычны клімат у свеце, у якім разрадка, напружанасці стала галоўным напрамкам.

ПРАГА. Указваючы на ста-ноўчую ацэнку вынікаў савецка-амерыканскіх перагавораў ва ўсім свеце, газета «Рудэ права» піша: «Кожны крок да міру, бяспекі і супрацоўніцтва паміж народамі — гэта практычнае ажыццяўленне Праграмы міру XXIV з'езда КПСС, якая стала праграмай усіх савецкіх людзей. Яны цалкам падтрымліваюць і адабраюць дзейнасць сваіх кіраўнікоў у ходзе цяперашніх савецка-амерыканскіх перагавораў».

РЫМ. Усе газеты падрабязна пераказваюць прамову Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнэва на абедзе ў гонар савецкіх кіраўнікоў. Іх найбольшую ўвагу прыцягвае дасягнутая дагаворанасць паміж СССР і ЗША па раду важнейшых пытанняў сучаснасці. (ТАСС, 3 ліпеня).

ЗША: ЗА СУПРАЦОЎНІЦТВА

З СССР

Амерыканская радыётэлевізійная кампанія «Эн-Бі-Сі» паказала дакументальны фільм «Рускія сувязі», стваральнікі якога выступаюць за пашырэнне ўзаемавыгоднага эканамічнага супрацоўніцтва з Савецкім Саюзам. У кінастужцы апавядаецца аб эканамічных дзелках з савецкімі гандлёвымі арганізацыямі вядомага амерыканскага бізнесмена А. Хамера, які многа зрабіў для развіцця амерыканска-савецкіх сувязей у галіне эканомікі.

Фільм пачынаецца з апавядання аб сустрэчы А. Хамера з У. І. Леніным і першых пагадненнях з маладой Савецкай рэспублікай. Умела зманціраваныя кадры хронікі 20-х гадоў чаргуюцца з паказам падпісаных Ільічам тэлеграм, у якіх ён падкрэсліваў важнасць устанавлення дзелавых ўзаемавыгодных гандлёвых кантактаў з ЗША. «Самай важнай падзеяй у жыцці Хамера, — падкрэслівае карэспандэнт Эн-Бі-Сі (які дае ў фільме тлумачэнні), — была сустрэча з Леніным. Тады яшчэ малады амерыканскі пралпрыемец, які ўсвядоміў неабходнасць устанавлення дзелавых ўзаемавыгодных адносін ЗША і Савецкім Саюзам, быў прыняты кіраўніком маладой савецкай дзяржавы ў Крамлі».

«У. І. Ленін вельмі ветліва сустрэў мяне, — успамінае Хамер. — Мяне здзівіў яго праніклівы погляд, яго энергічная манера размаўляць, яго пачуццё гумару. У. І. Ленін прадэманстраваў выключна дзелавы падыход да пытанняў развіцця гандлю паміж дзвюма краінамі».

Пасля сустрэчы з У. І. Леніным Хамер вярнуўся ў ЗША з цвёрдым намерам развіццё ўзаемавыгодных гандляў з Савецкім Саюзам.

Затым кадры фільма пераносіць гледачоў у нашы дні, калі А. Хамер, прэзідэнт кампаніі «Аксідэнтл петролеум кампані», працягвае актыўныя намаганні па развіццю савецка-амерыканскіх гандлёвых адносін, якія адпавядаюць інтарэсам абедзвюх краін. З экрану гучыць голас Хамера, які заклікае амерыканскіх дзелавых свет да заключэння ўзаемавыгодных дзелак з СССР. «За 52 гады маіх адносін з Савецкім Саюзам, — падкрэслівае ён, — я не ведаю ні аднаго выпадку, калі б СССР не выканаў умоў гандлёвых кантрактаў».

У фільме паказаны кадры, якія расказваюць аб візіце Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнэва ў Злучаныя Штаты, аб яго сустрэчах з прэзідэнтам Ніксанам і пралстаўнікамі дзелавога свету ЗША. «Палітыка паслаблення напружанасці мае на мэце разрадку, і ў гэтым напрамку ўжо тое-сёе зроблена, — гаворыць карэспандэнт, прыводзячы ў якасці прыкладу значныя зрухі ў галіне двухбаковага гандлю. — Часы мяняюцца, — працягвае ён. — Цяпер Хамер не адзіны амерыканскі бізнесмен, які падтрымлівае дзелавыя сувязі з СССР». «Я думаю, што палітыка паслаблення напружанасці — заявіў сам Хамер, — будзе паспяховай. Я лічу, што нашы дзве вялікія краіны павінны жыць у міры, павінны гандляваць адна з адной, каб падтрымліваць мір ва ўсім свеце».

В. ГАН,
карэспандэнт ТАСС.
Нью-Йорк.

З ЧАСУ заснавання «Камічнай оперы» — сёння аднаго з вядучых у ГДР калектываў — гэты музычны тэатр цесна звязаны з моладзю. Імкненні Вальтэра Фельзенштайна і яго папечнікаў зрабіць музычны тэатр цікавым, рэалістычным былі заўсёды арыентаваны на проста-

каў сёмых і васьмых класаў, арганізаваныя ў супрацоўніцтве з аддзелам народнай адукацыі магістрата сталіцы ГДР. Прыблізна тры гады назад нарадзілася думка павесці мэтаанакіраваную дзейнасць, каб зацікавіць музычным тэатрам 13—15-гадовых падлеткаў. Наладжваюцца

«КАМІЧНАЯ ОПЕРА» І ЯЕ ЮНЫ ГЛЕДАЧ

Расказвае Марцін ФОГЛЕР, галоўны драматург тэатра «Камічнай оперы».

га, эстэтычна чулага гледача. Дык які гледач з'яўляецца такім, як не юны!

У першыя гады дзейнасці «Камічнай оперы» юныя гледачы складалі толькі невялікую частку сталых наведвальнікаў. Калектыв пачаў ажыццяўляць творчыя задумкі, якія закранаюць інтарэсы дзяцей і падлеткаў. Напрыклад, у 1972 годзе адбылася прэм'ера «Трох маленькіх опер для дзяцей», надпрэставаная групай маладых супрацоўнікаў дадаткова да асноўнага рэпертуару. Так дэбютаваў на сцэне малады таленавіты кампазітар Ханс-Іохім Грүнэр.

Праз год вядомы дзеяч савецкай сцэны Наталля Сац, дырэктар Маскоўскага дзіцячага музычнага тэатра, паставіла тут савецкую дзіцячую оперу «Тры таўсяці» (музыка Уладзіміра Рубіна). Абодва прадстаўленні карысталіся і карыстаюцца надзвычай вялікім поспехам. Гэта паказвае наколькі моцна ў юных гледачоў працягваецца цікавасць да свету музычнага тэатра, калі даць ім правільны імпульс.

Пацвярджэннем служыць і незвычайны водгук на дзве серыі прадстаўленняў «Камічнай оперы» для школьні-

так званыя «гадзіны оперы», у часе якіх школьнікі з дапамогай гутарак і дэманстрацый тэатральнай тэхнікі атрымліваюць магчымасць назіраць працэс нараджэння спектакля. Вядомыя салісты «Камічнай оперы» з удзелам спевака Херберта Рослера ў прысутнасці падлеткаў рэпэціруюць эпізоды з рэжысурай і дырыжорам, вызначаюць мізансцэны, потым з дапамогай ўмелых рук грымёраў і касцюмераў пераўвасабляюцца ў адпаведныя сцэнічныя фігуры і іграюць толькі што адрэпэціраваную сцэну з аркестрам і ў дэкарацыях. Уцягнутыя такім чынам ў мастацкі працэс юныя гледачы не толькі захопляюцца ўбачаным і пачутым, а і адкрываюць наогул характэрнае для гэтага тэатра. Таксама з дэманстрацыяй і гутаркамі праходзіць і ўводзячая падлеткаў у свет танцавальнага тэатра праграма — «гадзіны балета».

За мінулыя тры гады з гэтымі праграмамі пазнаёмілася 50 000 школьнікаў. Гэта адчужальны ўклад ў сацыялістычнае выхаванне, мэта якога — станаўленне рознабакова адукаванага чалавека.

«Панарама ГДР».

Сцяпан Раманавіч Шчуцкі

Пасля цяжкай працяглай хваробы памёр член КПСС з 1926 года, былы дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, персанальны пенсіянер рэспубліканскага значэння Сцяпан Раманавіч Шчуцкі.

С. Р. Шчуцкі нарадзіўся ў 1906 годзе ў сяле Расоны Полацкага павета Віцебскай губерні ў сям'і селяніна-бедняка. Працоўную дзейнасць пачаў у 1914 годзе батраком. Пасля заканчэння ў 1925 годзе Губсаўпартшколы знаходзіўся на камсамольскай, савецкай, партыйнай, выкладчыцкай рабоце. У гады Вялікай Айчыннай вайны быў камісарам палка народнага апалчэння, камандзірам роты.

З 1945 года С. Р. Шчуцкі працаваў намеснікам дырэктара па вучэбнай частцы Гродзенскай міжкаласнай партыйнай школы, а з 1947 года больш за 20 год працаваў у Рэспубліканскім музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны намеснікам, а затым дырэктарам. Узначальваючы музей, С. Р. Шчуцкі правёў вялікую работу па збору музейных экспанатаў, удасканаленню экспазіцыі, быў заўзятым выхавателем моладзі на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях.

Партыя і ўрад высока ацанілі заслугі С. Р. Шчуцкага. Ён узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга, медалямі, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

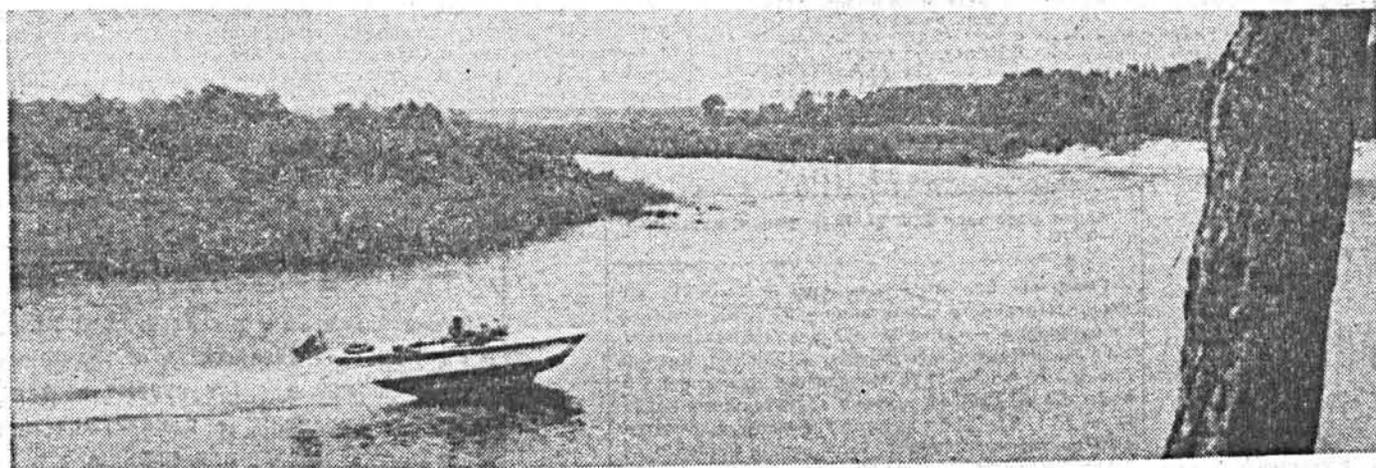
Вялікі практычны і жыццёвы вопыт, глыбокае веданне сваёй справы і творчыя адносіны да работы, асабістае абаянне, чулыя адносіны да людзей здабылі С. Р. Шчуцкаму любоў і павагу ўсіх таварышаў, якія яго ведалі.

Светлая памяць аб С. Р. Шчуцкім захавасца надоўга ў нашых сэрцах.

Група таварышаў.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне народнаму паэту БССР Пімену Панчанку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці маці.

Калектыву рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы Л. Ф. Шчэрбін з выпадку напаткаўшага яе гора — смерці сястры.

НА ДНЯПРЫ.

Фотааэцюд М. ДАВЫДЗІКА.

Старонка СУСТРАЧ

ПЕСНЯ-ПЕРАМОЖЦА
НА РЭСПУБЛІКАНСКІМ КОНКУРСЕ

З КНІГАЙ ПА ЖЫЦЦІ

ПАРТРЭТ ГЕРОЯ — НАРОДНАМУ МУЗЕЮ

Бібліятэка Івана Лук'янава

Калі ў Хоцімску мне расказалі пра скарбы настаўніка Лук'янава, прызнаюся: паверыў не адразу. 20 тысяч кнігі! Гэтай асабістай бібліятэкай і ў сталіцы не кожны пахваліцца.

Сем кіламетраў ад раённага цэнтру — і вось яна, вёска Ліпайна — першы населены пункт Беларусі, вызвалены ў гады Вялікай Айчыннай вайны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў герайчнай Чырвонай Арміяй. Пра векапомную падзею, што адбылася 24 верасня 1943 года, нагадваюць мемарыяльная дошка на будынку сярэдняй школы, памятныя надпісы на абелісках. Вёска дашчэнту спаленая гітлераўцамі, адраджалася на палляшчы. Цяпер яна — цэнтр перадавога калгаса «Бальшавік». Тут сельскі Савет, фельчарска-акушэрскі пункт, аддзяленне камбіната бытавога абслугоўвання, сельскі клуб і бібліятэка... Дырэктар сярэдняй школы Галіна Сяргееўна Рафенка расказвае аб тым, як расце дабрабыт хлебарабаў. І жыўць яны, іркуючы па ўсяму, не хлебам адзіным. Я пытаюся пра настаўніка Лук'янава і яго захапленне.

— Усё правільна, — усміхаецца дырэктар. — Лук'янаў — наш выкладчык фізікі. Бібліятэка ў яго сапраўды багачейшая. Шкада, што самога Івана Сяргеевіча зараз няма дома, ён у санаторыі — па пецыцы, якую яму выдалі як удзельніка Айчыннай вайны. Але бібліятэку яго, спадзяюся, убачыце...

Скарбы вясновага інтэлюба нам паказвае яго жонка, Марыя Дзямянаўна, работніца мясцовых майстэрняў камбіната бытавога абслугоўвання.

— Хутка кнігі нас з дома высяляць, — жартуе Марыя Дзямянаўна. — А ён усё збірае, купляе і выпісвае.

Уявіць сабе убачанае — цяжка. Кніг безліч. Імі застаўлены ўсе сталаны ў імправізаваным кабінце, аддзеленым ад агульнага пакоя перагародкай. Пад «філіял» хатняй бібліятэкі абсталевана і кладовка. Кнігамі занята гарышча дома. Сабрана літаратура самая разнастайная: творы беларускіх пісьменнікаў, рускіх і замежных класікаў, навінкі. Тут і важныя тамы ўсіх сярэй «Бібліятэкі сусветнай літаратуры», і ўся падпісаная «Тысяча і адна ноч», і многае іншае. Усё пералічыць немагчыма. Практычна, у бібліятэцы знойдзеш усё асноўнае выданні мастацкай літаратуры, што выхлалі ў пасляваенныя гады. Асобна — падручнікі: асобна — кнігі па навуцы і тэхніцы, асобна — часопісы. Усе кнігі і часопісы пазумараваны, што дазволіла ўладна іх кольнасць. Не 20, а трыццаць тысяч кніг і часопісаў у бібліятэцы сельскага настаўніка!

— І падпісваецца, і ў Хоцімску купляе, і аднекуль яму прысылаюць, — расказвае жонка Івана Сяргеевіча. — Калі чытае? А і ноччу таксама. Я з-за гэтага, бывае, сваруся з ім. Чытае, дарэчы, не адзін ён. Людзі прыходзяць браць кнігі — нікому не адмаўляе...

Асабістая бібліятэка настаўніка-інтэлюба ператварылася ў сваясабліваю другую сельскую грамадскую бібліятэку. Ахвотна ідзе да слайго выкладчыка моладзь, выпускнікі шко-

лы, якія рыхтуюцца да ўступных экзаменаў у тэхнікумы і інстытуты. Тут знойдзеш і патрэбны падручнікі, і метадычную літаратуру, а заадно і кансультацыю атрымаеш.

— І абавязова патрабуе, зразумела, каб з кнігай абыходзіліся акуратна. Кніга ў многіх руках перабывае, а спатрэбіцца я ёй не аднаму, — расказвае Марыя Дзямянаўна. — Мой тат і кажа: — хай больш паслужыць кніга людзям!..

Лук'янаў не толькі інтэлюб. Аб разнастайнасці яго інтарсаў і захапленняў сведчыць і калекцыя ў тысячы пясцінак, дзе ёсць літаральна ўсё — і песні ў выкананні славетых спевакоў, і запісы галасоў рэдкіх птушак з Паўднёвай Амерыкі, і калекцыя магнітафонных запісаў, паштовых марак і запалкавых этыкетак. Але кнігі — асабліва любіць і захапленне яцідзесяцігадовага настаўніка, вэтэрана Вялікай Айчыннай вайны. І яму, і яго аднавяскоўцам яны прыносяць многа радасных сустрэч.

Знаёмлячыся з бібліятэкай Лук'янава, звярнуў увагу на некалькі маленькіх томікаў у скарніных вокладках, якія ляжалі асобна. Не, то былі не антыкварныя, рэдкія кнігі, але нешта яшчэ больш наштоўнае для гаспадара дома — яго франтавыя запісы.

— Можна Іван Сяргеевіч і сам калі напіша, — заўважыла дырэктар школы. — Бо шмат чаго пабачыў у жыцці чалавек, шмат перажыў...

Б. РАМАНАУ.
Хоцімска раён.

ПАДАРУНАК ЗЕМЛЯКАМ

Творы вядомай польскай мастачкі Алены Міхайлаўны Вялецкай-Гвяздоўскай экспанаваліся на выстаўках у Маскве і ў Харкаве, у Літоўскай ССР і ГДР, яе работы знаходзяцца ў музеях польскіх гарадоў Варшавы і Быдгошчы, Пільні і Влацлаўкі. Найбольш удалы партрэт, створаны мастачкай, паказваліся на выстаўцы «Капернік і космас» і былі адзначаны дзвюма прэміямі.

Нарадзілася Алена Міхайлаўна ў 1915 годзе ў Сібіры, поблізу горада Томска. У дваццатыя гады лёс закінуў яе ў Слонім, дзе маці будучай мастачкі ўладкавалася на работу ў шпіталь.

— Пачынала з малага, — успамінае Алена Міхайлаўна, — малывала сяброў, знаёмых. Людзі пазнавалі сябе. Адны смяяліся, другія хвалілі, трэці рэкамендавалі:

— Вучыцца табе патрэбна, Лена...

А. Вялецкая-Гвяздоўская працавала настаўніцай малывання і чарчэння ў сярэдняй школе Слоніма.

СТАЯЦЬ НАД НЁМАНАМ ДУБЫ

Словы А. Русака

Музыка І. ЛУЧАНКА

Modesto espressivo / умерана, выразна!

1. Стаяць над Нёманам дубы,
Асілкі-волаты стаяць,
Няма на свеце сілы той,
Каб іх спаліць, каб іх зламаць.

Растуць сыны-багатыры,
П'юць сокі нёманскіх крыніц,
І разбіваюцца аб іх
Маланкі грозных навальніц.

2. Зімой і летам, дзень і ноч
Дубы вартуюць родны край,
Над імі лётаюць буслы,
А каля іх квітнее гай.

А як збярэцца карагод,
Узыйдзе месяц над ракой,
І песню слухаюць дубы
Вячэрняй ціхаю перой.

3. Стаяць над Нёманам дубы,
Асілкі-волаты стаяць,
Няма на свеце сілы той,
Каб іх спаліць, каб іх зламаць.

Вясна расквеціла сады,
І шэпча вяз каля прысад,
А на руках сваіх дубы
Калышуць юных буслянят.

2 разы

ШТО, ДЗЕ, КАЛІ...

ДА СЯБРОУ З КАНЦЭРТАМІ

Лёзненскі дзіцячы харэаграфічны ансамбль «Расінка» выступіў з канцэртамі на Смаленшчыне.

Беларускія народныя танцы, харэаграфічныя мініяцюры, выкананыя юнымі артыстамі на сценах Дзімідаўскага раённага дома культуры і санаторыя «Сапшо», былі цёпла сустрачаны гледачамі.

ЮБІЛЕЯМ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

У Віцебску адбыўся гарадскі конкурс малых выканаўцаў савецкай песні, прысвечаны 50-годдзю прысваення камсамолу імя У. І. Леніна. 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 1000-годдзю Віцебска.

Ансамбль «Інтэграл» Віцебскага тэхналагічнага інстытута лепшым сярод вакальна-інструментальных ансамбляў. Пе-

раможца конкурсу салістаў работнік вытворча-тэхнічнага аб'яднання «Маналіт» Анатоль Грыгор'еў.

«СОТНІКАУ» У ЛЕНІНГРАДЗЕ

Артысты-аматары Ленінградскага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту наставілі спектакль на аповесці Ваўля Выкава «Сотнікаў».

На фестывалі студэнцкіх тэатраў горада на Наве гэта інсцэніроўка прынесла будучым чыгуначнікам першае месца.

СУВЕНІРНЫЯ ДЫСКІ

Да 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў усеагульная фірма «Мелодыя» выпусціла сувенірныя дыскі. На чатырох дыскаграючых пласцінах запісаны творы беларускіх кампазітараў у выкананні акадэмічнай харавой капэлы, народнага хору, сімфанічнага аркестра БССР, хору Беларускага радыё і тэлебачання і малых выканаўцаў рэспублікі.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРА-ЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. СА-БАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.